

מכון ירושלים לחקר ישראל
המרכז למדיניות סביבתית
מייסודה של קרן צ'רלס ה' רבסון

נוף כפרי פתוח – מציאות ודימוי

תפיסת המרחב הכפרי באזור המרכז בעיני הציבור

לריסה פליישמן
ערן פייטלסון

תשס"ז – 2007

פרסומי המרכז למדיניות סביבתית מס' 23

נוף כפרי פתוח – מציאות ודימוי
תפיסת המרחב הכפרי באזור המרכז בעיני הציבור

לריסה פליישמן
ערן פייטלסון

המחקר נתמך על-ידי נקודת ח"ן – לקידום ערכי נוף וסביבה באזורים חקלאיים בישראל

www.nekudat-hen.org.il

פרסום זה רואה אור בסיוע קרן צ'רלס ה' רבסון, ניר-יורק
הדעות הנכללות בדו"ח זה הן של המחברים בלבד

עריכת לשון: שלמה ארד
עימוד ועיצוב: אסתי ביהם
הפקה והבאה לדפוס: חמוטל אפל

© 2007, מכון ירושלים לחקר ישראל

בית חי אלישר

רח' רד"ק 20, ירושלים 92186

<http://www.jiis.org.il>

E-mail: machon@jiis.org.il

על המחברים

ד"ר לריסה פליישמן – דוקטור לגיאוגרפיה, מנהלת מחלקת המחקר באגף שומת המקרקעין במשרד המשפטים. חוקרת במחלקה לגיאוגרפיה באוניברסיטה העברית בירושלים. מרצה בנושא השטחים הפתוחים בפקולטה לחקלאות ברחובות. מתמחה בתחומים: תכנון סביבתי, כלכלה סביבתית וגיאוגרפיה התנהגותית.

פרופ' ערן פייטלסון – ראש ביה"ס למדיניות ציבורית באוניברסיטה העברית ופרופסור חבר במחלקה לגיאוגרפיה. מתמחה בתחום המדיניות הסביבתית, תכנון, תחבורה ומדיניות מים. נוסף לעבודתו האקדמית היה חבר במספר צוותי תכנון לאומיים ואזוריים. משמש כיום גם כיו"ר מועצת גנים לאומיים ושמורות טבע.

תוכן העניינים

7	תקציר
11	1. מבוא
11	רקע
14	מטרות המחקר
17	2. השיטות וכלי המחקר
17	שיטות המחקר
18	כלי המחקר
20	ביצוע הסקרים
20	קבוצות המדגמים לניתוח
23	3. ממצאי המחקר
23	מאפייני המדגם
25	ניתוח הערכות הנופים המוצגים בתמונות
32	מיקום המבנים המעצבים את המרחב הכפרי
35	דימוי הנוף הכפרי הפתוח לעומת מרחב אפשרויות הפנאי
39	מבנה הביקוש לפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי
	דימוי הנוף הכפרי (תמונות הנופים) כפונקציה של תפיסותיהם
43	ומאפייניהם של הנשאלים
43	בניית המדדים
46	אומדן המודלים
57	4. עיקר הממצאים, מסקנות והמלצות
57	התאמת הנופים ומרכיביהם לדימויו של נוף כפרי פתוח
58	דימוי הנוף הכפרי הפתוח לעומת מרחב אפשרויות הפנאי
59	מבנה הביקוש לפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי
63	מקורות

65	נספח 1: תמונות להערכה
	נספח 2: דוגמא לשאלון המופץ בקרב הסטודנטים והצוות
71	האדמיניסטרטיבי של האוניברסיטה העברית בירושלים
76	נספח 3: התפלגות קבוצות המדגם
iii	תקציר באנגלית

תקציר

רוב השטחים הפתוחים במרכז הארץ הם שטחים חקלאיים. בעקבות שינוי המדיניות הקרקעית בתחילת שנות ה-90, נוצרו לחצי-פיתוח כבדים בתוך המגזר החקלאי להפשרת שטחים חקלאיים. עקב העמידות הנמוכה של הקביעה הסטטוטורית של קרקע חקלאית בפני שינוי ייעוד, וכתגובה לחשש מהתערערות מנגנוני השמירה על קרקע חקלאית, קודמו בתכניות המתאר רציונלים חדשים לשמירה על הקרקע החקלאית כקרקע פתוחה – "נוף כפרי פתוח" (ת/מ/א 31, ת/מ/מ/מ 21/3). על-פי קביעה זו, מטרתם העיקרית של השטחים הכפריים היא שמירה על הנוף הכפרי, ולא דווקא על התוצר החקלאי. לצורך ניהולם של השטחים הכפריים כשטחים פתוחים, יש להבהיר את המהות האופרטיבית של ייעודם החדש כנוף כפרי פתוח. ראוי לאפיין מושג זה תוך זיקה לנתפס **בעיני המתבונן**. עד כה לא נשאלו המתבוננים בנוף מה נתפס אצלם כנוף כפרי פתוח. היות ותיירות כפרית נחשבת כאמצעי לשיפור הכלכלה הכפרית ולשמירה על סגנון החיים הכפרי, ובהתחשב בכך שחלק בלתי מבוטל מהתעסוקות הלא-חקלאיות במרחב הכפרי בארץ קשור בתיירות, חשוב לברר **מהו** מוצר התיירות הכפרית אותו מחפשים אנשים באזור המרכז, ואלו דפוסי פיתוח באזור הכפרי נוגדים אותו.

המטרה העיקרית היא לזהות ולאפיין את ה**תוכן** ואת ה**מהות** של הנוף הכפרי הפתוח על-פי דעות של קבוצות אוכלוסייה שונות. בנוסף לכך, המחקר בא לזהות את ה**ביקושים** לפעילות פנאי ונופש באזורים הכפריים באזור המרכז.

מקרב אוכלוסיית המחקר, שהיא אוכלוסיית תושבי-ישראל (לרבות מתכננים), נבחרו מספר מדגמים שבאמצעותם ניתן לאמוד את תפיסתם של פלחי אוכלוסייה שונים: סטודנטים (כולל בעלי רקע מקצועי, מהמחלקה לגיאוגרפיה ומהפקולטה לחקלאות באוניברסיטה העברית), אנשי מקצוע (חברי איגוד המתכננים) וחברי הסגל האדמיניסטרטיבי באוניברסיטה העברית. הניתוח נעשה באמצעות שלושה סוגי סקרים: סקר-דואר בקרב הצוות האדמיניסטרטיבי, שנערך באוגוסט-ספטמבר, 2004 (116 שאלונים אפקטיביים), סקרי מקום בקרב הסטודנטים, שבוצעו בדצמבר-ינואר 2004/2005 (184 שאלונים אפקטיביים), וסקר האינטרנט בקרב אנשי מקצוע שנערך בנובמבר 2004 (56 שאלונים אפקטיביים). כלי עיקרי של המחקר הוא ה**כלי הוויזואלי**: סדרת תמונות המייצגות סוגי נוף שונים באזור המרכז, לרבות מבנים המשמשים למטרות חקלאיות, וכן מבנים שלא קשורים בחקלאות. התמונות היו מוקד מרכזי בשאלונים שהוצגו לקהל המדגמים.

עיקר הממצאים

באופן כללי מעידים ממצאי המחקר על **התעניינות רחבה** של הנשאלים בנושא המרחב הכפרי. טיעון זה רלוונטי לא רק לבעלי-מקצוע (מתכננים סביבתיים) המתייחסים לעיצובו של המרחב הפתוח על-פי קריטריונים ועקרונות תכנוניים, אלא גם לנשאלים חסרי רקע מקצועי כלשהו. להתעניינות זו מספר ביטויים: הבנת המושג 'נוף כפרי פתוח', מודעות לחשיבות שמירת הצביון הכפרי במרחב הכפרי, העניין בנופש ובפנאי במרחב הכפרי – לרבות בפעילות סביב משק חקלאי – וכן הרצון להתגורר בסביבה כפרית. להלן עיקר הממצאים, המסקנות וההמלצות:

א) התאמת הנופים ומרכיביהם לדימויו של נוף כפרי פתוח

קיימת הסכמה עקרונית לגבי מרכיבים המעצבים את המרחב הכפרי. מבנים המשמשים מרכזים מסחריים וכן 'הרחבות' בנייה למגורים, נתפסים כנוף לא-כפרי; לעומתם, מבנים המשמשים רפתות וחממות עונתיות (בתי-רשת), תואמים את הדימוי של נוף כפרי פתוח. עם זאת, קיימים הבדלים בתפיסות של אוכלוסיות המדגמים השונים. אנשי מקצוע הם ביקורתיים יותר בהערכת הנופים מאשר אוכלוסיות שני המדגמים האחרים. דעתם המקצועית של המתכננים היא שמבנים חקלאיים תומכים בדימויו של נוף כפרי פתוח, בתנאי שהם צמודים ליישובים הכפריים. כמו כן התברר כי להערכת הנופים הכפריים נחשבים לא רק האלמנטים הנבדלים של הנוף, אלא גם ההקשר המרחבי בו הם ניצבים, והנופים הסובבים אותם.

ב) דימוי הנוף הכפרי הפתוח לעומת מרחב אפשרויות הפנאי

קיימים פערים בין הדימוי החזותי של נוף כפרי פתוח (מנקודת ראות של המתבוננים) לבין דימויו כמרחב אפשרויות הפנאי (מנקודת ראות של המשתמשים במרחב הכפרי למטרות הנופש). ממרכיבי נוף בנויים במרחב הכפרי, שני אלמנטים תואמים את פעילות הפנאי והנופש במרחב הכפרי במידה רבה יותר מאשר את הדימוי של הנוף הכפרי: בתי-קפה ומבנים הקשורים לעיבוד מוצרים חקלאיים. שאר מרכיבי הנוף, לרבות מבנים המשמשים חממות, לא תומכים בהכרח בפעילות פנאי ונופש במרחב הכפרי.

ג) מבנה הביקוש לפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי

הנשאלים מכל הקבוצות גילו התעניינות רבה יחסית בפעילויות פנאי ונופש באזור הכפרי, ופעילויות הסובבות את **המשק החקלאי** הן מן המבוקשות ביותר. הפעילות

הנפוצה ביותר בקרב כלל הנשאלים היא טיולים רגליים, בעוד שקניות במרחב הכפרי אינן במוקד העניין. שיעור גבוה יחסית של המשיבים גילו עניין בטיולי טרקטורונים, ג'יפים וטיולי רכב במרחב הכפרי. קיים פער ניכר בין רצונם של הנשאלים לעסוק בפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי (הביקוש הסמוי) לבין רמת מימושו (הביקוש האפקטיבי). פער זה נוצר בעיקר עקב 'עודף הביקוש', כלומר: אי-מימוש הביקוש מפאת מחסור בהיצע פעילויות, באמצעים, בתשתיות ובשטחים מתאימים ואטרקטיביים לביצוע פעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי באזור המרכז.

עיקר המסקנות וההמלצות

1. לאור קיום מרכיבים מוסכמים המעצבים את המרחב הכפרי, מהווים ממצאי המחקר בסיס לקביעת עקרונות העיצוב של המרחב הכפרי;
2. לנוכח הפערים בין דימוי הנוף הכפרי בעיני אנשי מקצוע לבין דימויו בעיני כלל הציבור, יש צורך בשיתוף הציבור בתכנון המרחב הכפרי;
3. יש לקבוע את שימושי הקרקע באזור הכפרי בקנה-מידה מקומי ומפורט, בזיקה למתבונן ובהתחשב בסוג המבנה ובקונטקסט המרחבי, וזאת לרבות החלטות הנוגעות למיקומם של האלמנטים הבנויים במרחב הכפרי (כגון חממות מסוגים שונים). בעקבות 'תבנית הנוף הכפרי' הקיים אצל המתבוננים, יש משמעות 'נופית-כפרית' למרכיבי נוף בנויים המשמשים מטרת חקלאיות, הן בצמוד ליישוב הכפרי והן במפוזר במרחב הכפרי;
4. ממצאי המחקר עשויים לסייע בחלוקת מרחב הנוף הכפרי הפתוח בין אזורים שמטרתם שמירה על הנוף הכפרי (עם דגש על נראות), לבין אזורים שמטרתם פיתוח תיירות ונופש (עם דגש על שימוש תיירותי). כלומר, בדומה לשיטת האיזור (zoning) בה נוקטים לחלוקה הפונקציונאלית של שטחים פתוחים איכותיים (כגון, גנים לאומיים ושמורות טבע), מן הראוי לנקוט בשיטה דומה, תוך קביעת שימושי הקרקע המובילים בתוך המרחב הכפרי;
5. לאור דעותיהם של הנשאלים בדבר דימויו של נוף כפרי פתוח, הן כחוויה חזותית והן כמרחב לאפשרויות הנופש, יכולים ממצאי מחקר זה לתת למחזיקי הקרקע אינדיקציה לגבי אי-כדאיות לפתח עסקי מסחר למיניהם, ולהשקיע בארגון המשק החקלאי לגווניו כמוצר תיירותי שיווקי;
6. זיהוי מבנה הביקוש הסמוי לפעילות פנאי ונופש, מהווה בסיס ידע חיוני לתכנון ולפיתוח האפשרויות לפעילויות נופש, כגון טיולי ג'יפים וטרקטורונים, במרחב הכפרי.

פעילויות אלו אינן פוגעות באיכות הנופית של המרחב הכפרי הפתוח, אך הן עלולות לגרום נזקים אקולוגיים כבדים לשטחים בעלי רגישות גבוהה (כגון, שמורות טבע, גנים לאומיים, יערות וחולות).

מחקר זה מסמן דרך להתמודדות עם הקונפליקטים בשימושי קרקע במרחב הכפרי, על-ידי תכנונם וארגונם באופן יעיל, לרבות באמצעות איזורו, בניסיון להגיע לרווחתם של כל הגורמים שיש להם עניין בתחום זה, ובכך להשיג מספר יעדים בני-קיימא כשיתוף החקלאים ברווחים מהפעלת פעילויות נופש לרבות סביב המשק החקלאי, בלימת 'הנדל"ניזציה' של המרחב הכפרי ויצירת מקורות פרנסה נוספים לחקלאים.

לסיכום, מחקר זה הוא ניסיון ראשוני להבהרת התוכן היישומי של המינוח התכנוני החדש 'נוף כפרי פתוח' – כפי שהוא נתפס בעיני קבוצת-עניין שונות. עם זאת, לא נבדקו במחקר כיווני הפיתוח הרצויים למרחב הכפרי כפי שהם נתפסים בעיני קבוצת העניין העיקרית בכל הקשור לעיצובו של המרחב הכפרי – והיא תושבי הכפר לסוגיהם. נושא מורכב זה ראוי לעמוד במוקד המחקרים שייעשו בעתיד.

1. מבוא

רקע

אזור מרכז הארץ הוא האזור בו לחצי הפיתוח הם הכבדים ביותר – שכן רוב השטחים הפתוחים שבו הם שטחים חקלאיים. עד ראשית שנות התשעים, די היה בעובדה זו כדי לשמר את רובם ככאלה, אך מצב זה השתנה באופן מהותי בראשית שנות התשעים (פייטלסון, 1995א).

בעקבות לחצי הבנייה שהביא גל העלייה מברה"מ לשעבר, שונתה המדיניות הקרקעית והתאפשרה לראשונה יזמות פרטית בקרקע ציבורית. רוב היזמות באה לידי ביטוי באזור המרכז (בר־שישת ופייטלסון, 1998). מעבר לכך, עקב המשבר המתמשך שפקד את ההתיישבות העובדת, ובייחוד משבר האשראי, צבר המשק החקלאי חובות כבדים. כתוצאה מהמשבר בחקלאות ומפתיחת האפשרות להרוויח משינוי ייעוד הקרקע, נוצרו לחצים להפשרת שטחים חקלאיים בתוך המגזר החקלאי. לכך יש השלכות גם מבחינה תכנונית, שכן בוועדה לשמירה על קרקע חקלאית (ולק"ח) – אשר לה זכות וטו על רוב השטחים החקלאיים בישראל, עקב ההכרזה הגורפת בשנת 1968 – היו לחקלאים לפחות חמישה נציגים מתוך 11 חברי הוועדה (לדיון ראה: שלאין ופייטלסון, 1996). לאחרונה הורחבה סמכות הוועדה לשמירה על שטחים פתוחים לסוגיהם (ולקחש"פ), דבר שבא בין היתר לידי ביטוי בהרכב הוועדה, הכולל נציגי ארגונים סביבתיים. אולם היעדר אמות־מידה ברורות לשמירה על השטחים הפתוחים – חקלאיים ואחרים – מפחית מעילות עבודת הולקחש"פ.

בתגובה לחשש מהתערערות מנגנוני השמירה על קרקע חקלאית ומהתערערות הרציונלים שעמדו מאחורי מנגנונים אלה, קודמו רציונלים חדשים לשמירה על הקרקע החקלאית בתכניות המתאר שהוכנו במהלך שנות ה־90 (Feitelson, 1999; פייטלסון 2004). עקב חולשתו של החוק המציב מגבלות לשינוי ייעודה של קרקע חקלאית בישראל, הוצע עוד ב־ת/מ/א 31 להסב את הגדרת השטחים החקלאיים במישור החוף ל'נוף כפרי פתוח', אולם הצעה זו התקבלה רק באופן חלקי. לעומת זאת, בעדכון תכנית המתאר למחוז המרכז (ת/מ/מ 21/3) התקבל מינוח זה ללא התנגדות. התכנית מגדירה 'נוף כפרי פתוח' כאזור בעל איכות חזותית ואופי כפרי, אשר ייעודו כולל שימוש חקלאי, יישובים כפריים, מתקני תיירות ונופש, מתקנים ומוסדות הקשורים להתיישבות הכפרית ומתקנים אחרים המשתלבים בשטח כפרי פתוח. קביעה תכנונית זו מהווה נקודת־מפנה בפיתוח שפת תכנון

חדשה ביחס לשטחים חקלאיים, וקיבלה ביטוי בסיווגים חדשים של השטחים הפתוחים, החקלאיים ואחרים, בתכניות-מתאר ארציות ומחוזיות.

מכאן צפוי אפוא שבעשורים הקרובים ייקבע ייעודם של רוב השטחים החקלאיים באזור המרכז כ'נוף כפרי פתוח'. מאחורי קביעה זו מסתתרת ההנחה שמטרתם העיקרית של השטחים הכפריים היא שמירת הנוף הכפרי ולא דווקא התוצר החקלאי, ועל כן יש לצמצם את הפגיעה בהם גם אם הכדאיות החקלאית שלהם פוחתת (פייטלסון, 1995ב).

ייעודה של הקרקע החקלאית כשטחים פתוחים בתכניות המתאר, הוא אמנם תנאי הכרחי לשמירתם ככאלה, אך אינו תנאי מספיק. כדי ששטחים פתוחים יישמרו פתוחים, יש צורך לנהלם בהתאם. כל עוד היה השימוש החקלאי אינטנסיבי, התבצע ניהול המקרקעין והפיקוח עליהם הלכה למעשה על-ידי חקלאים, למטרה התואמת את ייעודם (כשטחים חקלאיים). אולם כעת המצב אינו עוד כזה. הסיבה לכך היא שבעוד שאינטנסיביות השימוש החקלאי פוחתת בחלק מהשטח, לא ברורה מהותו של הייעוד החדש כנוף כפרי פתוח.

מחקרים וסקרים שנערכו לאחרונה בישראל, עוסקים בתמורות שחלו בסקטור הכפרי בעקבות השינוי במדיניות הקרקעית ובהשלכותיהן השונות (אפרת, 1996; שלאין, 1999; אלטרמן, 1999; זליגמן ופורת, 2001; שטרו, 2004; האן, 2004). מחקרים אחרים עוסקים בהיבטים הספיציפיים של השמירה על שטחים חקלאיים כשטחים פתוחים, תוך שימת דגש על האיכויות החזותיות של הנוף החקלאי (קפלן, ליסובסקי ואמדור, 2001), על הערך הכלכלי של הנוף החקלאי (פליישר, צור וסידי, 1997; שמש-עדני, 2002; יהושע ורוזנטל, 2004). על היבטים משפטיים של שמירת שטחים חקלאיים (חושן ולסטר, 2005), ועוד. אולם עד כה לא נבחנה המהות התכנונית האופרטיבית של הייעוד החדש של קרקע חקלאית כנוף כפרי פתוח.

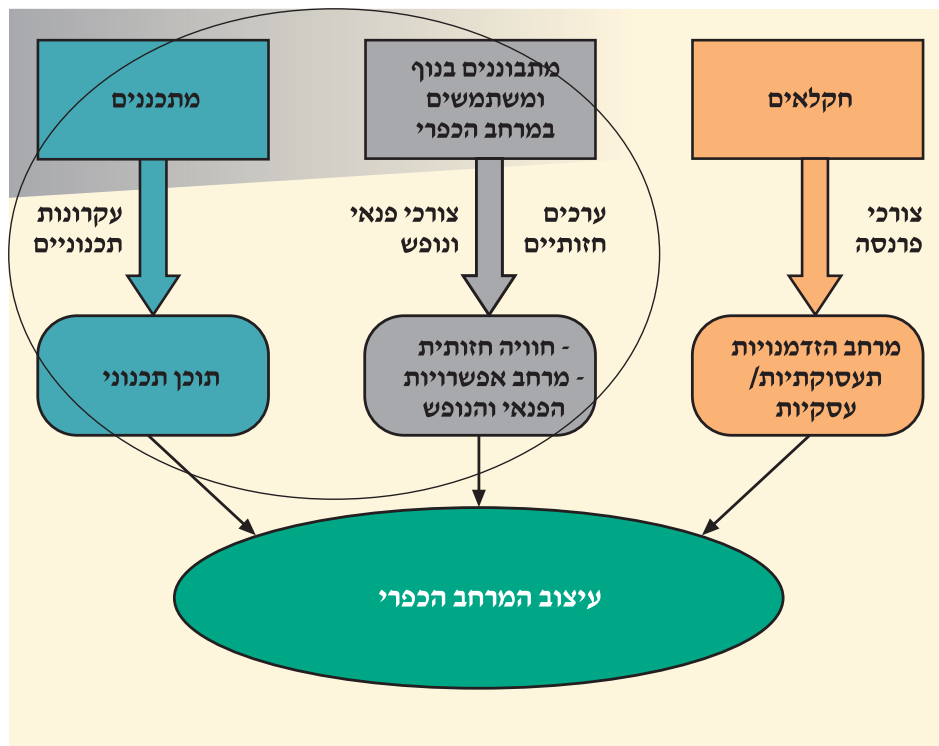
חשוב להדגיש כי המושג 'נוף' קשור בחוויה ויזואלית. הנוף הוא מה שנתפס בעין הרואה. אי לכך ברור שכאשר מגדירים נוף כפרי פתוח, יש לאפיינו בזיקה לנצפה ולנתפס בעיני המתבונן. אולם עד היום לא נשאלו המתבוננים בנוף, לרבות תושבי אזור המרכז, מה נתפס בתודעתם כ'נוף כפרי פתוח', כלומר – מהן האיכויות שאותן ראוי לשמר.

ראוי לציין שכיום קיימים בשטחים הכפריים שני שימושים עיקריים: האחד לחקלאות והשני לתעסוקה. חלק בלתי מבוטל מהתעסוקות הלא-חקלאיות בארץ (כ-12%) קשור בהארכה ובתיירות, ברובה פנים-ארצית (משרד החקלאות, 2002). באזור המרכז מיוצגת אמנם התעסוקה הלא-חקלאית (ברובה, גם לא-חוקית) בעיקר על-ידי אחסון ומסחר (האן, 2005), אך בהתחשב בקצב הפיתוח המהיר של ענף התיירות הכפרית בארץ, אין ספק כי גם באזור המרכז מסתמן כיוון של צמיחה בתחום התיירות הכפרית.

תיירות כפרית נחשבת כאמצעי המבטיח את שלמותם של משאבי טבע במרחב הכפרי, המשפר את הכלכלה הכפרית והשומר על סגנון החיים הכפרי; Robert and Hall, 2001; Garrod, et al., 2006). תיירות זו כוללת שירותי לינה ('צימרים'), הסעדה, סיורים למיניהם באזור הכפרי, בילויים וקניות. יחד עם זאת, עדיין לא ברורה מהותו המדוייקת של המוצר הנקרא 'תיירות כפרית' שאותו מחפשים אנשים באזור המרכז, ואלו דפוסים פיתוח באזור הכפרי שוללים אותו. לשאלה זו יש חשיבות רבה, שכן כל עוד מוצר זה אינו מאופיין באופן חד וברור, סביר שיימשכו באזור הכפרי דפוסים הפיתוח שיפגעו באטרקטיביות שלו ויביאו לפגיעה בחלק מהבסיס הכלכלי שעליו נשענים משקי-בית רבים במגזר הכפרי.

ניתן להבחין בשלושה 'שחקנים' עיקריים האמורים להגדיר את התוכן האופרטיבי של הנוף הכפרי הפתוח – כל אחד מהם מביט על עיצוב המרחב הכפרי מזווית הראייה הייחודית שלו (איור 1.1).

איור 1.1: גורמי עיצוב המרחב הכפרי

הגורם הראשון הוא אנשי מקצוע (מתכננים) הנדרשים להגדיר את התוכן התכנוני של המרחב הפתוח בהתאם לעקרונות התכנוניים. הגורם השני הוא המשתמשים במרחב הכפרי והמתבוננים בנופיו, הן כמרחב הצריכה (המתגוררים במרחב הכפרי, שעיסוקם אינו בחקלאות) והן המשתמשים למטרות נופש ופנאי. למתבוננים בנוף, המרחב הכפרי הוא חוויה חזותית שנועדה לענות על **ערכים חזותיים**, בעוד שלמשתמשים במרחב הכפרי למטרות פנאי ונופש, נתפס מרחב זה כמענה לצורכי הפנאי והנופש שלהם. הגורם השלישי הוא תושבי המרחב הכפרי שעסקו או עוסקים עדיין בחקלאות, עבורם המרחב הכפרי מהווה מרחב **הזדמנויות פרנסה**.

ברור כי קיימת חפיפה מסויימת בין תפיסותיהם של "שחקנים" אלה. למשל, אנשי מקצוע הם גם מתבוננים בנוף הכפרי ויכולים אף להשתמש במרחב הכפרי כמרחב צריכה ולמטרות נופש, אך תפקידם הוא בראש וראשונה לעצב את המרחב הכפרי.

גורם נוסף בתהליך עיצובו של המרחב הכפרי, שלא צוין באיור 1, הוא מקבלי החלטות ברמות השונות, מרשויות מקומיות ועד הרמה הארצית. אבל גורם זה אינו ייחודי לנושא הספציפי של המרחב הכפרי. שכן, עיצובו של כל המרחב במדינת ישראל הוא פונקציה של **מדיניות קרקעית** וביטוייה האופרטיביים ניכרים בכל הרמות המרחביות.

בסופו של דבר, המרחב הכפרי אמור לענות על מערכת הציפיות והדרישות של כל הגורמים. בשלב הנוכחי, מחקר זה נועד לבדוק את דימויו של הנוף הכפרי הפתוח מבחינתם של **שני גורמים** הנוגעים לעיצוב המרחב הפתוח: (1) מתכננים; (2) מתבוננים/משתמשים במרחב הפתוח למטרות פנאי ונופש. בשלב מתקדם יותר (ולא במסגרת העבודה הנוכחית) תיבדק מהותו של הייעוד החקלאי מנקודת מבט של חקלאים, תוך זיהוי תמריצים העשויים לעודד אותם לשמור על החקלאות הנופית.

מטרות המחקר

למחקר זה שתי מטרות כלליות:

- לזהות ולאפיין את התוכן ואת המהות של הנוף הכפרי הפתוח, בעיני קבוצות אוכלוסייה שונות;
- לזהות את הביקושים לפעילות פנאי ונופש באזורים הכפריים באזור המרכז.

באופן ספציפי מתמקד המחקר בכמה שאלות מרכזיות:

1. מהם האלמנטים הנופיים התומכים והסותרים את הנוף הכפרי הפתוח?
2. האם ישנה משמעות למיקומם של האלמנטים הנופיים המעצבים את הנוף הכפרי הפתוח?
3. מהי מידת 'הכפריות' של הנופים השונים באזור הכפרי?
4. האם וכיצד משפיע רקע מקצועי (גיאוגרפי, חקלאי ותכנוני) על תפיסת המושג 'נוף כפרי פתוח'?
5. האם קיימת הסכמה בין קבוצות אוכלוסייה שונות, לרבות אנשי מקצוע, בדבר מהותו של הנוף הכפרי הפתוח והאלמנטים שיש לשמור כדי לממשו?
6. מהם האלמנטים הנופיים התומכים בפעילות הפנאי ומהם האלמנטים הפוגעים בה, לדעת תושבי אזור המרכז ולדעת אנשי המקצוע?
7. מהי מידת ההתעניינות של תושבי האזור בבילוי ובפעילויות הפנאי והנופש האפשריות באזור הכפרי, ובפעילויות סביב המשק החקלאי בכלל זה?
8. מהו מבנה הביקוש האפקטיבי (הפעילות בפועל) לתיירות הכפרית באזור המרכז, בקרב קבוצות אוכלוסייה שונות?
9. מהי המשמעות של ממצאי המחקר לגבי מדיניות הניהול והתכנון של השטח הפתוח באזור המרכז?

המענה על שאלות אלו ואחרות עשוי לשמש בסיס לקביעת מדיניות תכנונית של שמירת שטחים חקלאיים כשטחים פתוחים.

חשוב לציין כי עיקר חילוקי הדעות, הן בקרב אנשי מקצוע (מתכננים) והן בקרב מקבלי החלטות, סביב דמותו של הנוף הכפרי בארץ (ובייחוד באזור המרכז), מתייחסים **לסוגי המבנים** המעצבים את המרקם הכפרי וייעודם, **ולא לסוגי הגידולים** החקלאיים ולהיקפם. בהתאם לכך, הושם הדגש העיקרי במחקר על הבהרת תפקידם של מרכיבים בנויים בעיצוב **תדמית** הנוף הכפרי הפתוח בעיני קבוצות אוכלוסייה שונות.

2. השיטות וכלי המחקר

שיטות המחקר

בהתאם לגורמי העיצוב של המרחב הכפרי שהוזכרו לעיל, אוכלוסיית המחקר היא תושבי ישראל באופן כללי, ומתכננים באופן ספציפי. על-מנת ללמוד את דעתו של הקהל המגוון עד כמה שניתן, נבחרו לבדיקה מספר מדגמים. אף על-פי שמדגמים אלה אינם מייצגים את כלל אוכלוסיית המחקר, ניתן לאמוד באמצעותם את תפיסותיהם של פלחי אוכלוסייה שונים, כגון:

- בעלי רקע מקצועי:
 - א. חברי איגוד המתכננים;
 - ב. סטודנטים באוניברסיטה העברית בירושלים, מהמחלקה לגיאוגרפיה (ירושלים) ומהפקולטה לחקלאות (רחובות).
- חסרי רקע מקצועי:
 - א. חברי הסגל הלא-אקדמי באוניברסיטה העברית בירושלים;
 - ב. סטודנטים ממחלקות שונות.

ההיגיון העומד מאחורי בחירת המדגמים:

(1) מכיוון שנושא המחקר, ומכאן גם השאלות שהוצגו בשאלונים, אינם טריוויאליים להבנה, הוחלט לפנות לאוכלוסייה מגוונת ככל הניתן מצד אחד, ובעלת רמות השכלה ומעורבות גבוהות יחסית מצד שני. הנחנו שהצוות האדמיניסטרטיבי של האוניברסיטה, והסטודנטים מהמחלקות השונות, הם האוכלוסיות התואמות את הקריטריונים הנדרשים.

(2) כאמור, בחינת המושג התכנוני החדש 'נוף כפרי פתוח' חשובה גם מנקודת המבט המקצועית. על כן שימשו אנשי המקצוע (חברי איגוד המתכננים) אחד ממדגמי המחקר.

בסופו של דבר צפויים המדגמים השונים לשקף שוני מסוים בתפיסותיהם.

נתונים הנדרשים להשגת מטרות המחקר נאספו באמצעות שלושה סקרים: סקר הדואר (פנימי) בקרב הצוות האדמיניסטרטיבי של האוניברסיטה העברית, סקר בקרב הסטודנטים, וסקר אינטרנט בקרב אנשי מקצוע.

כלי המחקר

בשלב הראשון של העבודה נערכו סיורים במרחבים כפריים שונים באזור המרכז, במטרה להכין **סדרת תמונות** שייצגו את הנוף הכפרי באזור. תמונות אלו כללו צילומי שדות חקלאיים, פרדסים, חממות לסוגיהן, מבנים המשמשים למשק־חי באזור הכפרי, שימושים שאינם קשורים לחקלאות, וכד'. מתוך מספר רב של תצלומים (כ-75) נבחרו **11 תמונות צבעוניות** המייצגות סוגים שונים של נוף כפרי (נספח 1). ההיגיון שעמד מאחורי בחירת התמונות היה כי הן תאפשרנה לנשאלים לקבל את הרושם הוויזואלי מהנופים המצולמים, בשילוב האלמנטים השונים ובהקשר מרחבי כולל, ובכך להעריךם ללא "פירוק" הנופים למרכיביהם.

11 תמונות אלו עמדו במוקד השאלונים (נספח 2) שהוצגו לכל אחד מן המדגמים שנבחרו. השאלון נוסח בשלוש גרסאות שונות במקצת, בהתאם לקהל המדגמים וסוגי הסקר.

תיאור התמונות

התמונות שהוצגו לנשאלים צולמו במרחב הכפרי באזור המרכז. במוקד של חלק מן התמונות נמצא אלמנט אחד, או כמה אלמנטים מרכזיים, בהקשרים שונים של הסביבה הכפרית. לדוגמא, בתמונה מס' 1 האלמנט המרכזי הוא דרך עפר בחוות סוסים; בתמונה מס' 11 מופיעה דרך עפר בין שדות חקלאיים וחממות עונתיות (בתי־רשת). חממות מסוג דומה הן אלמנט מרכזי גם בתמונה מס' 7, אך בקונטקסט של שדות חקלאיים ומרחב פתוח. בתמונה מס' 2 האלמנט המרכזי הוא מסעדה כפרית על רקע שדות חקלאיים, ואילו בתמונה מס' 9 ניצבת במרכז רפת, וברקע – יישובים כפריים ומרחב פתוח. בתמונה מס' 4 "זועק" השילוט ההמוני מעל מרכז מסחרי שניצב במרחב כפרי, משולב בקטע של שטח חקלאי מעובד, בעוד שתמונה מס' 10 אינה מותירה ספק שתיאור המקום כ"מרחב כפרי" הוא הגדרה רשמית בלבד: שטח ענקי של חנייה צמודה למבני המרכז המסחרי, 'משלים' את תמונת השימוש הבזבזני במשאב הקרקע. מטרתן העיקרית של התמונות היא להעיד על **תפיסותיהם של הנשאלים** לגבי האלמנטים המרכזיים המופיעים בהן, בהתחשב באופי המרחב הסובב אותם.

בתמונות אחרות האלמנטים הבולטים הם רלוונטיים פחות, וחשובה יותר היא תפיסת המראה הכולל. לדוגמא, תמונה מס' 3 מציגה את החזות האופיינית של הרחבות הבנייה למגורים, ואילו בתמונה מס' 8 ניתן להתרשם מהמראה הקלאסי של היישוב הכפרי בסביבת

מטעים ושדות חקלאיים. תמונה מס' 6 מציגה מראה של שדה גידולים חקלאיים ללא 'הפרעה' של אלמנטים נוספים.

לגבי בחירת הנופים המצולמים, יש לציין כמה נקודות חשובות:

(א) מטרת השימוש בכלי זה, אינה הערכת הסביבה הכפרית באזור ספציפי במרכז הארץ, אלא להביא בפני הנשאלים אלמנטים ו/או נופים אופייניים הרווחים במרחב הכפרי באזור המרכז, מבלי "לחברם" למיקום גיאוגרפי ספציפי, לרבות האלמנטים המעוררים חילוקי דעות לגבי מידת "כפריותם" והתאמתם לנוף הכפרי הפתוח.

(ב) ברור כי ההקשר המרחבי של התמונה ו"מסגור" הנוף בתמונה, משפיעים על הערכתה. הטכניקה של צילומים – כגון פרספקטיבה, זווית, אור וצל – משפיעה גם היא על תפיסת התמונה. תוך מודעות לסוגיות אלו, ועקב אילוצים הכרוכים באורך השאלון, נבחרו תמונות המציגות אלמנטים שיעודם ברור והם מצויים בהקשרים מרחביים שונים. כמו כן, על־מנת להתמודד עם סוגיות אלו, לפחות באופן חלקי, נבדקו בשאלון **גם באופן מילולי** תפיסות האלמנטים השונים המייצבים את הנוף הכפרי, לרבות אותם אלמנטים שצולמו.

(ג) עם זאת, תיתכן הטייה כלשהי בהערכת תמונות מסוימות בעיני חלק מהנשאלים, עקב אי־בהירותם האפשרית של **כל האלמנטים** הנופיים המוצגים בתמונה והמרכיבים את ההקשר המרחבי. השתדלנו להביא תמונות ברורות ככל הניתן, אך **לא הגדרנו** מילולית את האלמנטים הנופיים המוצגים בתמונות, על־מנת למנוע רמזים מיותרים.

כאמור, דעות הנשאלים בנוגע לאלמנטים שונים המעצבים את הנוף הכפרי נבדקו גם בשאלון, הן מבחינת התאמתם לדימוי של הנוף הכפרי הפתוח אצל הנשאלים, והן מבחינת התאמתם לפעילויות נופש ופנאי באזור הכפרי. שאלות אלו ואחרות אִפשרו לבחון את תפיסות הנופים הכפריים של קהל המדגמים וכן את הביקושים שלהם לפעילויות פנאי ונופש באזורים הכפריים, תוך פילוח האוכלוסייה לקבוצות לפי המאפיינים הסוציו־דמוגרפיים.

בטרם ביצוע הסקרים העיקריים נערך 'סקר גישוש' (Pilot) בקרב מתמחי התכנית הסביבתית במחלקה לגיאוגרפיה ובקרב עובדי המזכירות של אותה המחלקה. כתוצאה מסקר זה הוסקו מסקנות בנוגע להתאמת השאלון, ונעשו בו שינויים אחרונים.

ביצוע הסקרים

כאמור, על-מנת להשיג את מטרות המחקר ולתת מענה לשאלות שהוצגו לעיל, בוצעו שלושה סוגי סקרים:

- הסקר הראשון עשה שימוש בשאלון דואר שהופץ בקרב הסגל הלא-אקדמי של האוניברסיטה העברית בירושלים. הסקר נערך באוגוסט-ספטמבר 2004. שיעור ההיענות בסקר זה היה כ-30%: מתוך 300 שאלונים שהופצו התקבלו 116 שאלונים אפקטיביים.
- סקרים מסוג שני, סקרי מקום, נערכו בקרב הסטודנטים באוניברסיטה העברית בירושלים וברחובות. הסקרים בוצעו בדצמבר-ינואר 2004-2005. במסגרת הסקרים שנעשו בקרב הסטודנטים, התקבלו 57 שאלונים אפקטיביים מסטודנטים במחלקה לגיאוגרפיה, 33 שאלונים אפקטיביים מסטודנטים במחלקות אחרות (ירושלים), ו-94 שאלונים אפקטיביים מסטודנטים בפקולטה לחקלאות ברחובות.
- הסקר השלישי הוא סקר אינטרנט שהופץ בקרב אנשי מקצוע (מתכננים). הסקר נערך בנובמבר 2004 בקרב חברי איגוד המתכננים בראשות פרופ' אליהו שטרן. האיגוד מונה כ-230 חברים. השאלונים הופצו באמצעות הדואר האלקטרוני ונשלחו לכל חברי האיגוד לפי רשימת כתובותיהם האלקטרוניות. על-מנת להפיץ את השאלון באינטרנט, הועבר השאלון לתכנה מיוחדת להפצת מידע ממוחשב. לאחר שתי פניות אל חברי האיגוד (בטווח של כשבועיים), הסקר זכה להיענות של כ-25%: התקבלו 56 שאלונים אפקטיביים.

לאחר קידוד השאלונים, הוקלדו נתוני הסקרים כקבצי מחשב בתכנת JUMP. על סמך נתונים אלה נערך ניתוח סטטיסטי על-מנת לקבל מענה לשאלות המחקר. בדיקות אלו בוצעו באמצעות שיטות ניתוח שונות. בכלל זה ניתן לציין ניתוחים סטטיסטיים חד-משתניים ודו-משתניים (זיהוי ממוצעים, שכיחויות, שיעורים ופרופורציות, מתאמים בין המשתנים וכו'), בניית אינדקסים, וכן שימוש במודלי רגרסיה רב-משתניים וניתוח שונות (ANOVA). בפרקים הבאים נעשה ניתוח סטטיסטי של הנתונים שנאספו במהלך הסקרים.

קבוצות המדגמים לניתוח

הואיל ומוקד העניין של המחקר הוא תפיסות הנופים הכפריים בקרב קהל המדגמים – ההגיון העומד מאחורי בחירת המדגמים הוא שמכתיב גם את ההבחנה בין שלוש קבוצות המדגמים:

הקבוצה הראשונה מורכבת מסטודנטים בעלי רקע מקצועי (מהמחלקה לגיאוגרפיה ומהפקולטה לחקלאות). הקבוצה השנייה כוללת את חברי הצוות האדמיניסטרטיבי באוניברסיטה וסטודנטים ממחלקות שונות (ללא רקע מקצועי). הקבוצה השלישית מורכבת מחברי איגוד המתכננים (אנשי מקצוע).

הצדקת חלוקה זו נבדקה גם באמצעות ניתוחים סטטיסטיים. מכיוון שהערכת תמונות הנופים הכפריים היא השאלה המרכזית בשאלונים, נבדק כל אחד מהמדגמים לקיומן של תפיסות מגובשות לגבי התמונות. בשאלה זו התבקשו הנשאלים להעריך את הנופים המוצגים בתמונות בעזרת סולם בן חמש דרגות, בו הדרגה 5 מצביעה על כך שהנוף תואם בהחלט את דימוי הנוף הכפרי הפתוח של הנשאל, ואילו הדרגה 1 מצביעה על כך שהנוף אינו תואם כלל את הדימוי הכפרי שלו (נספח 2). על סמך התשובות לשאלה זו, נבדק ההיגיון לחלוקת כלל המדגם לקבוצות באמצעות הניתוחים הבאים:

1) מודלים של ניתוח השונות (ANOVA) עבור כל אחד מהמדגמים;

2) התפלגותן של דרגות הערכת התמונות לפי המדגמים;

3) ממוצעים של דרגות ההערכה לפי המדגמים.

בניתוחים אלה נקבעה דרגה 3 ("לא תואם, אך גם לא סותר") כסף שבאמצעותו נבדקה מידת ההסכמה ומידת השונות בתפיסת הנופים בין קבוצות הנשאלים השונות. ממצאי בדיקות אלו תמכו בהיגיון חלוקתו של כלל המדגם לקבוצות שהוזכרו לעיל. שלוש קבוצות אלו שימשו בסיס לניתוחים ספציפיים ופרטניים יותר, המתוארים בהמשך.

כמו כן, קביעת דרגה 3 כסף אפשרה ניתוח בשתי רמות:

- ברמת המאקרו – דהיינו, הערכת הנופים שהציון הממוצע עבורם הוא מתחת ל-3 כלא-כפריים, בעוד שנופים שהוערכו בדרגות שמעל לסף 3 הוגדרו ככפריים;
- ברמת המיקרו – דהיינו, מידת "הכפריות" של הנופים שקיבלו ציון ממוצע מעל ל-3 (בטווח מ-3 ל-5), ומידת ה"אי-כפריות" של הנופים שקיבלו ציון ממוצע שמתחת ל-3 (בטווח מ-1 ל-3).

סטטיסטיקה תיאורית מתייחסת גם היא לקבוצות אלו.

3. ממצאי המחקר

מאפייני המדגם

בלוח 3.1 מוצג פרופיל דמוגרפי-חברתי של קבוצות המדגמים. פרופיל זה כולל משתנים כגון מין, גיל, ארץ מוצא, השכלה וזמינות רכב. כמו כן, לוח זה מציג את התפלגותם של הנשאלים לפי אזור וסוג יישוב המגורים, בהווה ובעבר.

כפי שעולה מהלוח, לכ-77% מכלל המדגם אין 'עבר כפרי', וכ-72% מהנשאלים הם תושבי ערים גם היום. מבחינה זו בולטת הקבוצה השלישית (המתכננים): כ-44% מחברי מדגם המתכננים מתגוררים ביישובים כפריים, בעוד שבקרב שני המדגמים האחרים שיעור תושבי הכפר מהווה כ-27% בלבד. חרף 'מגמה עירונית' זו (התואמת את חלוקת אוכלוסיית ישראל לתושבי עיר וכפר), כ-58% מכלל מדגם הנשאלים ענו בחיוב לשאלה אם היו מעדיפים לגור ביישוב כפרי. מבחינה זו, בולטת במיוחד הקבוצה הראשונה: כשני שלישים מכלל הסטודנטים מעדיפים כפר על פני יישוב עירוני. כמו כן, אין בממצא זה כדי להסיק מסקנה על הנטייה (של הצעירים) לעסוק בחקלאות. ייתכן שלא כל אותם משיבים שגילו רצון היפותטי להתגורר ביישוב כפרי ימהרו לממש את רצונם אף אם יוצעו להם תנאים אטרקטיביים בכיוון זה. סביר יותר להניח כי הממצא משקף את השאיפה של אנשים לחוות 'חוויה כפרית', לחפש איכות חיים ולהיחשף לנוף בעל צביון כפרי, והוא מבטא עניין באורח החיים הכפרי.

לוח 3.1: התפלגות קבוצות המדגם לפי מאפיינים חברתיים-דמוגרפיים, אזור ויישוב המגורים

משתנים	ערכים	סטודנטים בעלי רקע מקצועי	סטודנטים ללא רקע מקצועי ועובדי מינהל	חברי איגוד המתכננים	סה"כ
סה"כ המדגם		151	149	56	356
התגוררות ביישוב כפרי בעבר	- תקופה קצרה	7.9	4.7	12.5	7.3
	- תקופה ארוכה	17.1	10.1	25.0	15.4
	- לא	75.0	85.2	62.5	77.2
רצון לגור ביישוב כפרי	- כן	66.7	54.4	46.3	58.4
	- לא	33.3	45.6	53.7	41.6

לוח 3.1: המשך

סה"כ	חברי איגוד המתכננים	סטודנטים ללא רקע מקצועי ועובדי מינהל	סטודנטים בעלי רקע מקצועי	ערכים	משתנים
				יישוב ואזור מגורים:	
1.1 1.4 7.8	3.8 1.9 13.5	0.7 1.4 2.1	0.7 1.3 11.3	- עיר גדולה - עיר בינונית - יישוב כפרי	צפון
3.0 24.2 6.9	9.6 17.4 15.4	0.7 11.7 2.1	2.7 38.4 8.6	- עיר גדולה - עיר בינונית - יישוב כפרי	גוש דן ומרכז
38.2 4.6 8.3	21.1 - 7.7	60.7 6.9 11.7	22.5 4.0 5.3	- עיר גדולה - עיר בינונית - יישוב כפרי	אזור ירושלים
- 0.9 2.6	- 1.9 7.7	- - 0.7	- 1.3 2.6	- עיר גדולה - עיר בינונית - יישוב כפרי	דרום
1.1	-	1.3	1.3		יהודה ושומרון
46.8 53.2	50.9 49.1	35.8 64.2	55.9 44.1	- גבר - אישה	מין
75 20 35.11 29.0 14.0	75 24 44.13 44.5 13.26	69 23 35.64 45.0 5.75	57 20 25.62 25.0 3.81	- מקסימום - מינימום - ממוצע - חציון - סטיית התקן	גיל
80.2 13.2 6.6	78.4 21.6 -	69.7 27.6 2.7	91.3 6.0 2.7	- ישראל - אירופה ואמריקה - אסיה ואפריקה	ארץ-מוצא
26.7 34.4 25.4 13.4	- - - 100	14.3 9.5 49.0 27.2	38.8 58.6 2.6 -	- תיכונית - בי"ס טכני / לימודים חלקיים באוניברסיטה BA - + MA -	השכלה
71.0 29.0	96.3 3.7	77.6 22.4	55.6 44.4	- יש - אין	זמינות-רכב

85% ממדגם הנשאלים מתגוררים באזור המרכז ובאזור ירושלים, כ-10% מהם הם תושבי הצפון, וכ-3.5% מהם מתגוררים באזור הדרום.

בקרב כלל המדגם היה שיעור הנשים גבוה קצת משיעור הגברים. אולם יש הבדלים ניכרים ביחס הזה בקרב קבוצות המדגמים השונות, ובפרט בקרב הצוות האדמיניסטרטיבי של האוניברסיטה, שם כשני שלישים נשים, ואילו בקרב שתי הקבוצות האחרות (סטודנטים בעלי רקע מקצועי והמתכננים) שיעור הגברים גבוה יותר.

מאפייני גילם ורמת השכלתם של חברי המדגמים השונים תואמים את הרכב המדגמים.

ניתוח הערכות הנופים המוצגים בתמונות

לוח 3.2 מציג את התפלגות הנשאלים לפי הערכותיהם לגבי תמונות הנופים. נתוני הלוח מתבססים על תשובות חברי המדגמים על שאלת דירוג התמונות. כדי להקל על קריאת הממצאים – במקום התפלגותם של הנשאלים לפי חמש דרגות על-פי הסולם המקורי, אוחדו שיעורי הנשאלים אשר לדעתם הנוף המוצג בתמונה 'תואם' (דרגה 4) או 'תואם בהחלט' (דרגה 5) את דימויו של נוף כפרי פתוח, לעומת שיעור אלה שלדעתם הנוף 'כלל אינו תואם' (דרגה 1) או 'לא תואם' (דרגה 2) את דימויו הנוף הכפרי הפתוח. בנתוני ההתפלגות משמשת דרגה 3 כעמדה ניטרלית.

מבחינת התפלגות קבוצות הנשאלים לפי הערכת התמונות, יש לציין את המשמעות של שיעור הנשאלים שבחרו בציון 3 (ניטרלי). שיעור 'ניטרלים' גבוה יחסית, פירושו שלרבים מהנשאלים אין מענה ברור אם הנוף שהוצע להערכה (או מרכיביו) ניתן להגדרה ככפרי. לדוגמא, תמונות מס' 1 (חוות-סוסים) ו-3 (הרחבות בנייה למגורים) ניתן ליחס לנופים מסוג זה. לעומת זאת, נופים מסורתיים של שדות חקלאיים או יישובים חקלאיים בסביבתם (תמונות מס' 6 ו-8), או לחלופין, תמונה של מרכז מסחרי עם מגרש חנייה צמוד אליו (תמונה מס' 10), מעוררים דעות נחרצות אצל רוב הנשאלים אודות הדימוי הכפרי או הלא-כפרי של נופים אלה. מבחינת שיעור 'הניטרלים' בהערכת התמונות, תופסים שאר הנופים דירוג ביניים.

ברמת המאקרו עולה מנתוני לוח 3.2 כי קיימת הסכמה עקרונית של קבוצות נשאלים שונות אודות המהות והאופי של רוב התמונות (הנופים) אשר חלקן תואמות את הגדרתן כנופים כפריים וחלקן אינן תואמות הגדרה זו. דהיינו, מבנים המשמשים מרכזים, ושילוט המציין כך, וכן 'הרחבות' הבנייה למגורים, הוערכו על-ידי אוכלוסיות שלושת המדגמים כנוף לא-כפרי. לעומת זאת, מבנים המשמשים בתי-קפה, רפתות וחממות עונתיות (בתי-

רשת), תואמים לדעת כל הנשאלים את הדימוי של נוף כפרי פתוח. כמצוין בפרק 2 לעיל, דרגה 3 נקבעה לשמש סף מפריד בין שתי קטגוריות אלו.

עם זאת, נתוני הלוח מעידים על הבדלים בתפיסותיהן של אוכלוסיות המדגמים השונים. כלומר, לפי הממוצעים של ציוני הערכת התמונות (לוח 3.2) ניתן להסיק על מידת הכפריות' או 'האי־כפריות' של הנופים השונים המוצגים בתמונות, לדעתם של הנשאלים מהקבוצות השונות. כמו כן ניתן לציין מספר תוצאות **ברמת המיקרו**:

- אנשי מקצוע (חברי איגוד המתכננים) הם ביקורתיים יותר בהערכת הנופים הכפריים מאשר אוכלוסיות שני המדגמים האחרים. למשל, בקרב המתכננים זכו שתי תמונות בלבד בציון ממוצע העולה על דרגה 4: תמונה מס' 6, המראה הקלאסי של השדה החקלאי (הציון הממוצע 4.93), ותמונה מס' 8, המראה של יישוב כפרי מסורתי בסביבת שדות ומטעים (הציון הממוצע 4.15). לשם השוואה: לדעתם של הנשאלים מקבוצות אחרות, בנוסף לתמונות מס' 6 ו־8, ראויים בהחלט להיחשב כנוף כפרי פתוח גם המסעדה הניצבת בסביבת שדות חקלאיים (תמונה מס' 2) בתי־רשת (תמונה מס' 7) והרפת (תמונה מס' 9).

- עמדות נוקשות יותר מגלים אנשי מקצוע גם באשר לנופים ומרכיביהם, שלדעתם של כל הנשאלים האחרים אינם תואמים את דימוי הנוף הכפרי הפתוח – דהיינו, אותן התמונות שקיבלו ציון ממוצע פחות מ־3: הרחבות הבנייה (תמונה מס' 3) ושימושים לא־חקלאיים (תמונות מס' 4 ו־10). יתר על כן, בניגוד לאוכלוסיות המדגמים האחרים, המראה של חממות ומבנים חקלאיים אחרים (תמונה מס' 5) אינו תואם את מהות הנוף הכפרי הפתוח לדעת המתכננים.

ברמת המיקרו לא ניתן להבחין בהבדלים מגמתיים בין תפיסותיהם של הסטודנטים בעלי רקע מקצועי (קבוצה 1) לבין קהל המדגם שאין לו רקע מקצועי (קבוצה 2).

- בהערכת הנוף הכפרי חשובים לא רק האלמנטים הנבדלים של הנוף, אלא גם ההקשר המרחבי בו הם ממוקמים, והנופים הסובבים אותם. לדוגמא, מידת הכפריות של תמונה מס' 7, בה האלמנט המרכזי הוא חממות עונתיות (בתי־רשת) על רקע מרחב כפרי פתוח, היא גבוהה יותר מאשר מידת הכפריות של תמונה מס' 11, בה אותו האלמנט (חממות עונתיות) משולב עם דרך עפר ומבני מגורים של יישוב כפרי ברקע. דוגמא אחרת: תמונה של מרכז מסחרי עם פיסת קרקע מעובדת לפניו (תמונה מס' 4), נתפסה ע"י הנשאלים כנוף לא־כפרי (ציון ממוצע פחות מ־3) בדומה לתמונה מס' 10, בה צמוד מגרש חנייה גדול למבני המרכז המסחרי. אולם הציון הממוצע של תמונה מס' 10 נמוך יותר בהשוואה לתמונה מס' 4, כלומר: מידת ה'אי־כפריות' של תמונה מס' 10 היא גבוהה יותר.

לוח 3.2: התפלגות קבוצות המדגם לפי הערכת התמונות (באחוזים)

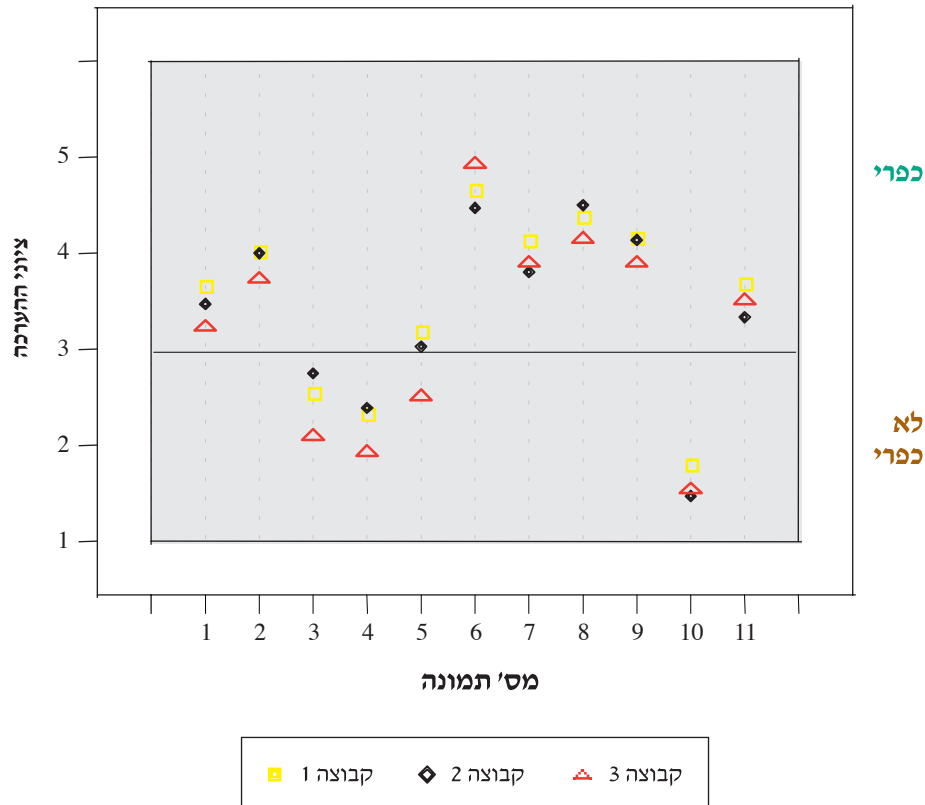
תמונה	ערכים	סטודנטים בעלי רקע מקצועי	סטודנטים ללא רקע מקצועי ועובדי מינהל	חברי איגוד המתכננים	סה"כ
1 	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	56.9 28.1 15.0 3.64 1.01	52.3 30.2 17.5 3.45 1.08	40.0 32.7 27.3 3.24 1.14	52.4 29.7 17.9 3.51 1.06
2 	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	73.2 20.9 5.9 4.01 0.95	72.5 20.8 6.7 4.01 0.94	63.6 27.3 9.1 3.73 0.99	71.4 21.8 6.7 3.97 0.95
3 	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	16.3 32.0 51.6 2.54 1.02	26.2 32.9 40.9 2.76 1.23	10.9 20.0 69.1 2.11 1.03	19.6 30.5 49.9 2.56 1.13
4 	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	14.4 26.1 59.5 2.32 1.11	18.1 22.8 59.1 2.40 1.16	5.4 16.4 78.2 1.93 0.92	14.6 23.2 62.2 2.29 1.12
5 	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	42.5 28.7 28.7 3.17 1.12	41.5 25.2 33.3 3.05 1.27	23.6 18.2 58.2 2.51 1.30	39.2 25.6 35.2 3.02 23.1
6 	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	94.1 4.9 1.3 4.64 0.66	89.1 6.1 4.8 4.48 0.93	100 - - 4.93 0.26	92.9 4.5 2.5 4.62 0.76

לוח 3.2: המשך

תמונה	ערכים	סטודנטים בעלי רקע מקצועי	סטודנטים ללא רקע מקצועי ועובדי מינהל	חברי איגוד המתכננים	סה"כ
7	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	76.5 17.0 6.5 4.12 0.96	67.8 19.9 12.3 3.81 1.09	70.9 18.2 10.9 3.89 1.01	72.0 18.4 9.6 3.96 1.03
8	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	86.2 10.5 3.3 4.39 0.83	91.8 6.2 2.0 4.52 0.73	81.5 7.4 11.1 4.15 1.03	87.8 8.2 4.0 4.41 0.83
9	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	75.6 19.1 5.3 4.14 0.93	79.9 13.3 6.7 4.14 0.98	67.3 21.8 10.9 3.91 1.00	76.1 17.1 6.7 4.11 0.96
10	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	4.6 17.6 77.6 1.80 0.89	2.0 10.8 87.2 1.48 0.77	5.5 5.5 89.0 1.54 0.90	3.7 12.9 83.4 1.63 0.85
11	תואם ניטרלי לא תואם ממוצע סטיית תקן	59.5 26.8 13.7 3.69 1.03	50.3 26.2 23.5 3.35 1.12	54.5 20.0 25.5 3.53 11.2	54.9 25.5 19.6 3.52 1.11

על סמך נתוני לוח 3.2 נבנו מספר איורים המוצגים מטה, הממחישים באופן ויזואלי את ממצאי הבדיקה שצוינו לעיל.

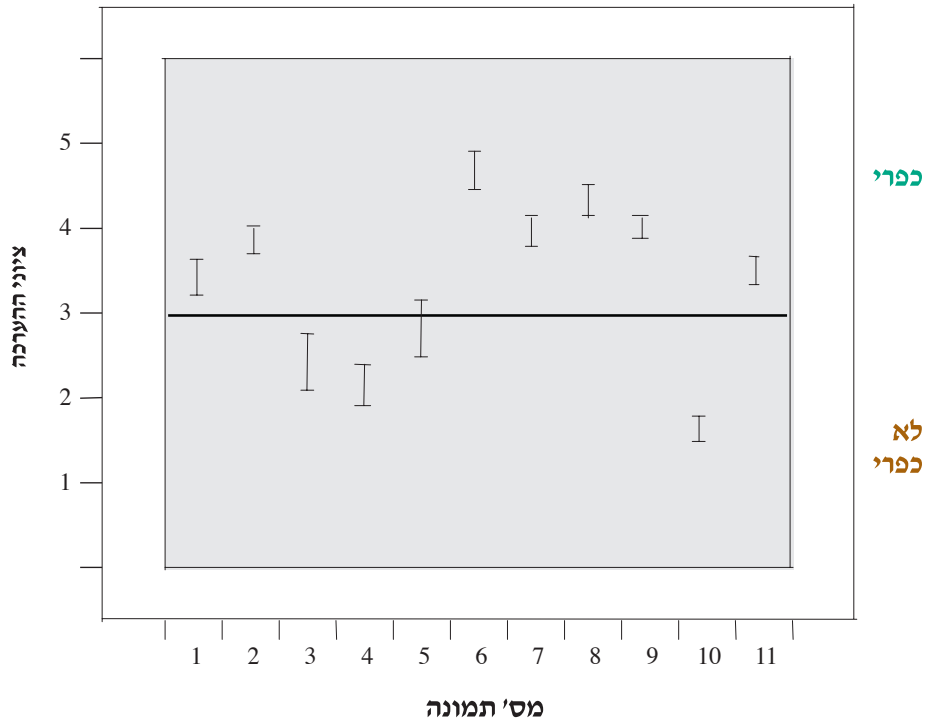
איור 3.1: מידת 'הכפריות' של התמונות ע"פ דעתן של קבוצות הנשאלים

קבוצה 1 – סטודנטים בעלי רקע מקצועי (מהמח' לגיאוגרפיה ומהפקולטה לחקלאות)
 קבוצה 2 – סטודנטים ללא רקע מקצועי והצוות האדמיניסטרטיבי של האוניברסיטה
 קבוצה 3 – חברי איגוד המתכננים

כפי שעולה מנתוני לוח 3.2 וכן מאיור 3.1, חברי קבוצות המדגמים השונות מחזיקים דעות שונות במקצת בנוגע ל'מידת הכפריות' ומידת ה'אי-כפריות' של הנופים השונים. חילוקי הדעות הקיימים בין קבוצות המדגמים לגבי הנופים ומרכיביהם, נעים בטווחים השונים. על מידת הסכמתן של הקבוצות השונות לגבי הערכת התמונות, ניתן להסיק מאיור 3.2. אורך הקווים המיוחסים לכל תמונה מבטא את מידת הסכמתם של הנשאלים מהקבוצות השונות לגבי תמונה מסוימת: קווים ארוכים יותר פירושים דעה אחידה פחות אודות מידת הכפריות או האי-כפריות של התמונה.

איור 3.2: מידת הסכמתן של קבוצות הנשאלים לגבי 'מידת הכפריות' של התמונות

מהמבחן הוויזואלי של טווחי ההסכמה (איור 3.2) עולה כי:

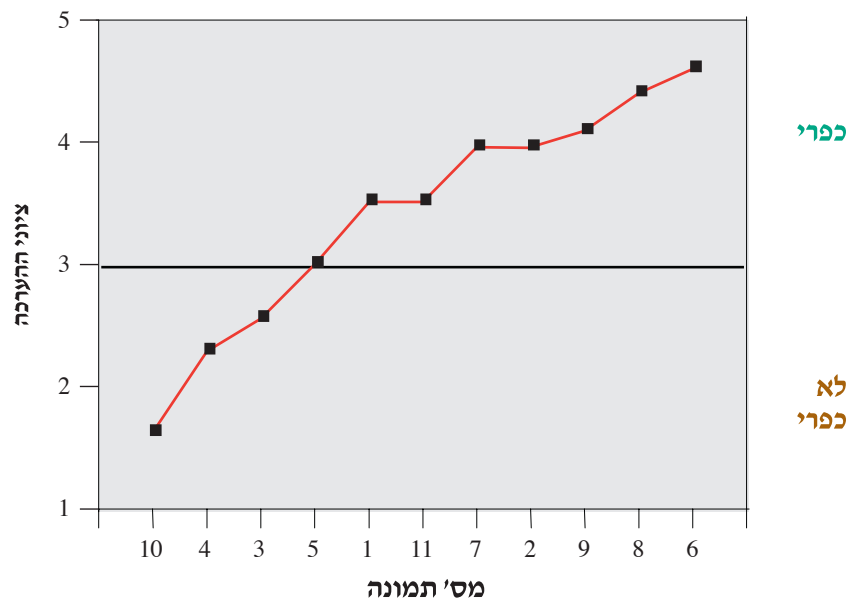
- באופן כללי, הדעות לגבי 'מידת הכפריות' של הנופים (ציוני ההערכה מעל 3) הן אחידות יותר, בהשוואה לדעות לגבי 'מידת האי-כפריות' (ציוני ההערכה מתחת ל-3);
- לגבי 'מידת הכפריות' של הנופים, מידת הסכמתם של הנשאלים היא הגבוהה ביותר בנוגע לתמונה מס' 9 (רפת) ותמונה מס' 2 (מסעדה כפרית), וקיימים חילוקי דעות בנוגע למידת הכפריות של תמונה מס' 6 המציגה שדה של גידולים חקלאיים אשר בו אין אף מכשול שמפריע לראות את הנוף הפתוח;
- בנוגע ל'אי-הכפריות' של תמונה מס' 10 (שילוט של המרכז המסחרי ושטחו הגדול של מגרש החנייה הסמוך), קיימת מידת הסכמה גבוהה יחסית, בעוד שמראה של הרחבות בנייה למגורים (תמונה מס' 3) או ריכוז מבנים חקלאיים כגון חממות (תמונה מס' 5), עוררו חילוקי דעות בקרב קבוצות המדגם השונות.

על סמך ממוצע הציונים של התמונות, ניתן לדרג את הנופים על-פי 'מידת כפריותם', כלומר, על-פי מידת התאמתם של הנופים לדימוי הנוף הכפרי הפתוח, לפי תפיסותיהם של משתתפי המדגמים. לוח 3.3 מציג את דירוגן של התמונות על-ידי קבוצות המדגמים, ואילו איור 3.3 ממחיש את דירוג התמונות ע"י כלל המדגם.

לוח 3.3: דירוג התמונות לפי 'מידת כפריותן'

מס' התמונה	מקום התמונה בדירוג 'הכפריות'		
	קבוצה 1	קבוצה 2	קבוצה 3
1	7	6	7
2	5	4	4
3	9	9	9
4	10	10	10
5	8	8	8
6	1	2	1
7	4	5	4
8	2	1	2
9	3	3	3
10	11	11	11
11	6	7	6

איור 3.3: דירוג התמונות לפי 'מידת כפריותן', עבור כלל המדגם

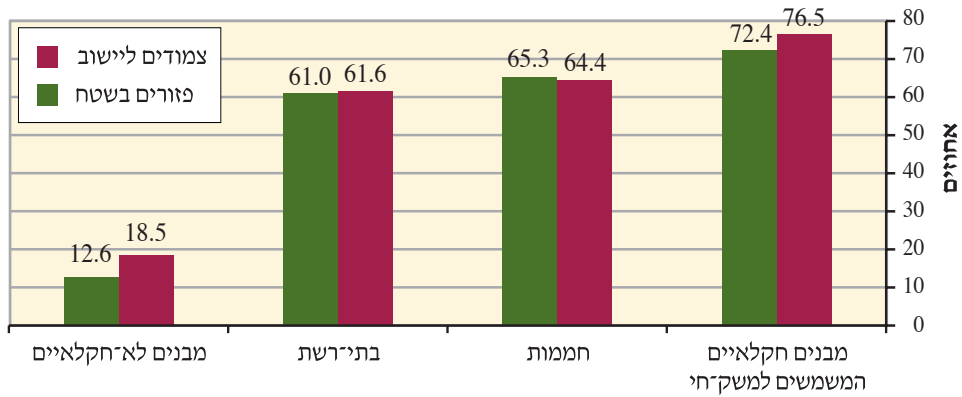
כפי שעולה מאיור 3.3, בקצה העליון של הדירוג עומדות שתי תמונות: מראה של שדה גידולים חקלאיים (תמונה מס' 6 – במקום הראשון מבין 11 התמונות) והנוף המסורתי של יישוב כפרי בסביבה של שדות ומטעים (תמונה מס' 8 – במקום השני). מרכיבים כגון רפת (תמונה מס' 9), מסעדה כפרית (תמונה מס' 2) ובתי-רשת (חממות עונתיות, תמונה מס' 7), דורגו נמוך יותר (בהתאמה: במקומות השלישי, הרביעי והחמישי), אך הם עדיין תואמים את המהות הכפרית של הנוף. בתחתית הדירוג (מקום 11) נמצאת תמונה מס' 10 (מרכז מסחרי ומגרש חנייה צמוד אליו).

בהקשר זה יש לציין שדירוגן של כל ארבע התמונות המייצגות נוף לא-כפרי (תמונות מס' 3, 4, 5 ו-10) הוא זהה בכל הקבוצות (לוח 3.3). כמו כן, מעניין שהנשאלים ללא רקע מקצועי (קבוצה 2) דירגו את תמונה 8 (הנוף המסורתי של יישוב כפרי בסביבה של שדות ומטעים) כתמונה 'הכפרית' ביותר, לעומת שתי קבוצות אחרות – אנשי מקצוע ובעלי רקע מקצועי – שבעיניהם היתה תמונה מס' 6 (מראה של שדה הגידולים החקלאיים) הנוף 'הכפרי' ביותר.

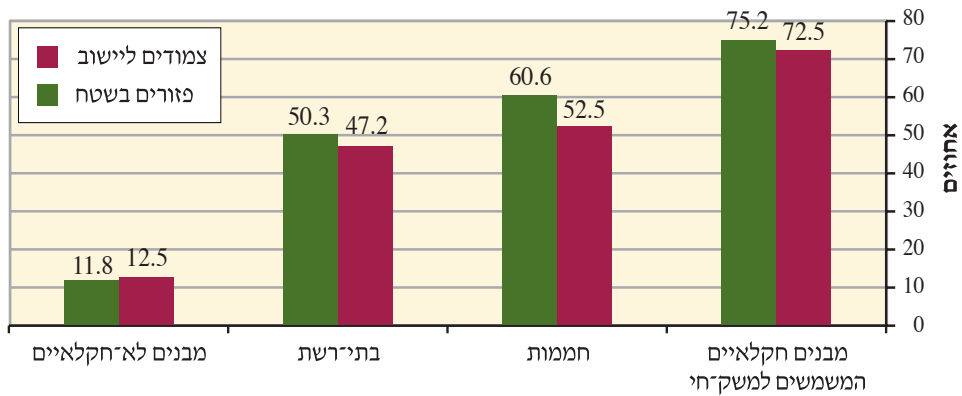
מיקום המבנים המעצבים את המרחב הכפרי

כאמור, במחקר נבדקו תפיסותיהם של הנשאלים לא רק אודות התאמתם של נופים מסויימים לדימוי הנוף הכפרי הפתוח, אלא גם בנוגע למיקומם של מרכיבי השונים של הנוף ביחס ליישוב הכפרי. דהיינו, הנשאלים התבקשו לבטא את דעותיהם לגבי מידת התאמתם של האלמנטים הבסיסיים המעצבים את הנוף הכפרי, כגון מבנים חקלאיים המשמשים למשק-חי (רפתות, לולים), חממות למיניהם, ובמבנים לא-חקלאיים (מחסנים, בתי-מלכה, מוסכים וכד'), הניצבים בצמוד ליישוב הכפרי, לעומת אלה הפזורים בשטח החקלאי; זאת באמצעות סולם בן חמש דרגות, שבו דרגה 5 פירושה 'תואם מאוד', ואילו דרגה 1 פירושה 'סותר מאוד' (נספח 2, שאלה 2 לשאלון). איורים 3.4-3.6 מציגים את הפער בין שיעורי הנשאלים (לפי קבוצות המדגמים השונות) שלדעתם האלמנטים השונים מתאימים לנוף כפרי פתוח (ציונים 4 ו-5) בהתאם למיקומם – בצמוד ליישוב הכפרי, לעומת מפוזר בשטח. האיורים מבוססים על נתוני לוח 1 (נספח 3).

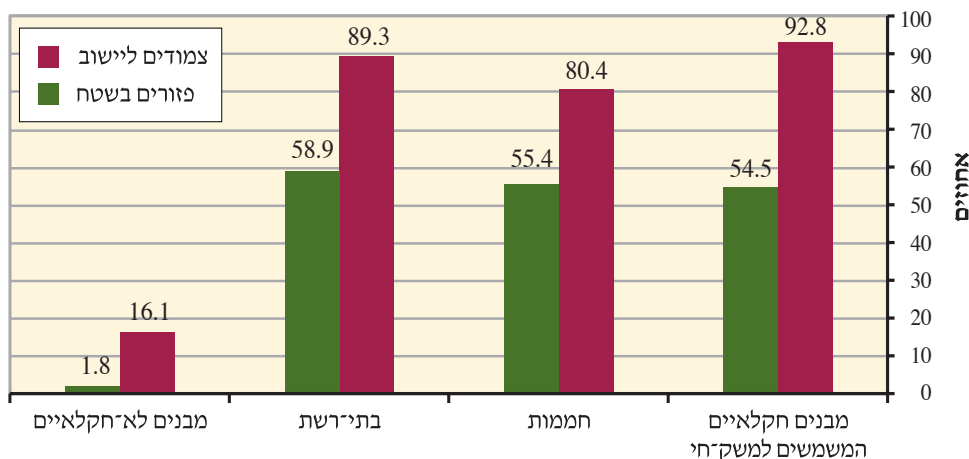
איור 3.4: פער בין שיעורי הנשאלים בהתאם להערכת האלמנטים של הנוף כתואמים את הנוף הכפרי הפתוח – צמודים ליישוב לעומת פזורים בשטח (סטודנטים בעלי רקע מקצועי)

איור 3.5: פער בין שיעורי הנשאלים בהתאם להערכת האלמנטים של הנוף כתואמים את הנוף הכפרי הפתוח – צמודים ליישוב לעומת פזורים בשטח (ללא רקע מקצועי)

איור 3.6: פער בין שיעורי הנשאלים בהתאם להערכת האלמנטים של הנוף כתואמים את הנוף הכפרי הפתוח – צמודים ליישוב לעומת פזורים בשטח (מתכננים)

תוצאות הבדיקה מעידות כי אנשי מקצוע (המתכננים), רואים עניין לא רק במהותם ובעצם קיומם של המבנים השונים במרחב הכפרי, אלא גם במיקומם ביחס ליישוב הכפרי. ניתן לציין כי:

- בכל המדגמים שיעור הנשאלים שהעריכו את המבנים החקלאיים המשמשים למשק־חי כתואמים את דימויו של נוף כפרי פתוח, היה הגבוה ביותר. לעומת זאת, ישנה הסכמה כללית בנוגע לאי ההתאמה של המבנים הלא־חקלאיים לנוף הכפרי הפתוח, וזו באה לידי ביטוי בשיעור נמוך של אלה שהעריכו (ציונים 4-5) באופן חיובי את האלמנטים האלה, בייחוד אם היו פזורים בשטח.
- סטודנטים בעלי רקע מקצועי ייחסו עדיפות למיקומם של המבנים החקלאיים בצמוד ליישוב הכפרי, אם כי ההבדל בין שיעורי המשיבים בחיוב לגבי צמידותם של מבנים חקלאיים, אינו משמעותי.
- קהל המדגם שאין לו רקע מקצועי (סטודנטים ממחלקות שונות וצוות אדמיניסטרטיבי של האוניברסיטה העברית), העריך שמבנים חקלאיים למיניהם (כולל חממות מסוגים שונים) הפזורים בשטח חקלאי תואמים את דימוי הנוף הכפרי הפתוח במידה רבה יותר מאשר בצמוד ליישוב. בעיני חברי מדגם זה, כמעט שאין הבדל תפיסתי במיקומם של המבנים הלא־חקלאיים מבחינת התאמתם לנוף הכפרי הפתוח.

- דעתם המקצועית של המתכננים ברורה ואינה מוטלת בספק: כל המבנים החקלאיים, הן אלה המשמשים למשק-חי והן חממות למיניהן, מהווים בהחלט אלמנטים התומכים בדימויו של נוף כפרי פתוח, בתנאי שהם ממוקמים בצמוד ליישובים הכפריים (שיעור המעריכים אותם ככפריים נע בין 80% ל-92%). לעומת זאת, שיעורם של המעריכים את אותם אלמנטים הפזורים בשטח כתואמים לנוף כפרי פתוח, נמוך בהרבה ונע בין 54% ל-59% (איור 3.6). למרות הסכמתם הכללית של אנשי מקצוע עם הדעה הרווחת שבמרחב הכפרי אין מקום למבנים שלא קשורים לחקלאות, כגון מחסנים, בתי מלאכה ומוסכים, לדעתם של כ-16% מהנסקרים למבנים כאלו יש לגיטימציה להתקיים אך ורק בסמוך ליישוב הכפרי, ואילו מבנים מסוג זה הפזורים בשטח נמצאו לגיטימיים במרחב הכפרי בעיני פחות משני אחוזים מן הנשאלים.

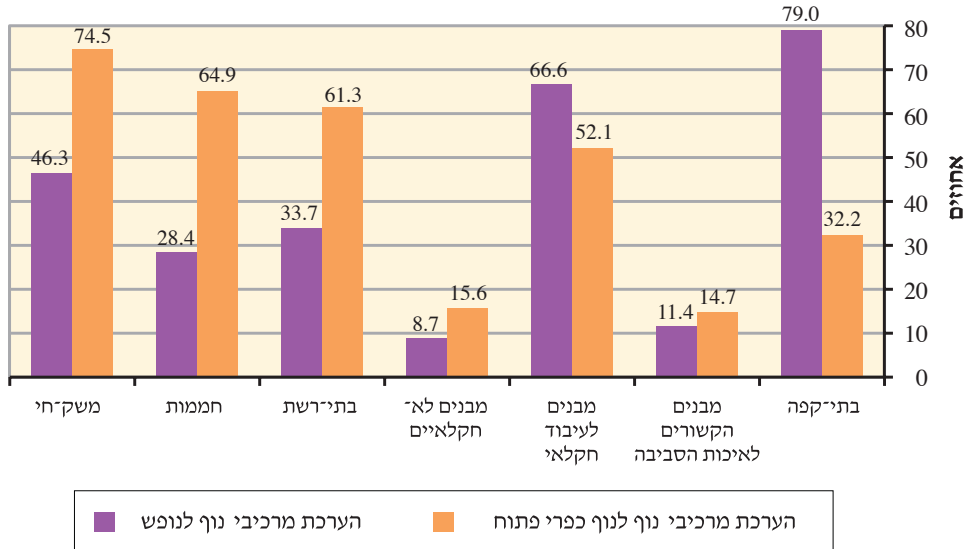
דימוי הנוף הכפרי הפתוח לעומת מרחב אפשרויות הפנאי

כפי שצוין בפרק 1, לאלה המשתמשים במרחב הכפרי למטרות פנאי ונופש, מהווה האזור הכפרי מרחב אפשרויות לתיירות כפרית. בהתאם לכך, חשוב לדעת:

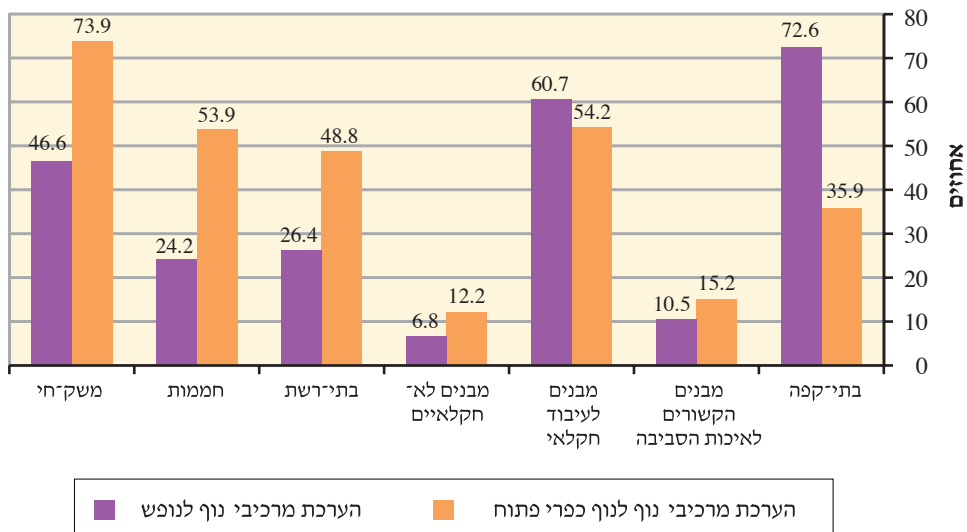
- 1) אלו פעילויות פנאי ונופש באזור הכפרי של מרכז הארץ מעוררות עניין בעיני תושבי האזור?
- 2) באלו פעילויות עוסקים אנשים בפועל?
- 3) מהם האלמנטים או דפוסי הפיתוח המעצבים את המרחב הפתוח אשר תומכים או סותרים את המוצר התיירותי שאותו מחפשים האנשים?

כדי לקבל מענה לשאלות אלו, התבקשו הנשאלים להעריך את מספר האלמנטים המצויים במרחב הכפרי, לא רק מבחינת התאמתם לדימויו של נוף כפרי פתוח, אלא גם מבחינת תמיכתם של אותם האלמנטים בפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי. זאת באמצעות סולם בן חמש דרגות, אשר בו דרגה 5 פירושה 'תומך מאוד', ואילו דרגה 1 פירושה 'סותר מאוד' (נספח 2, שאלה 3 בשאלון). איורים 3.7-3.10 מציגים את הפער בין שיעורי הנשאלים (לפי קבוצות המדגם השונות) שלדעתם האלמנטים השונים מתאימים לדימוי הנוף הכפרי הפתוח (ציונים 4 ו-5) לבין שיעורי הנשאלים שלדעתם אלמנטים אלה תומכים בפעילויות של פנאי ונופש. האיורים מבוססים על נתוני לוח 2 (נספח 3).

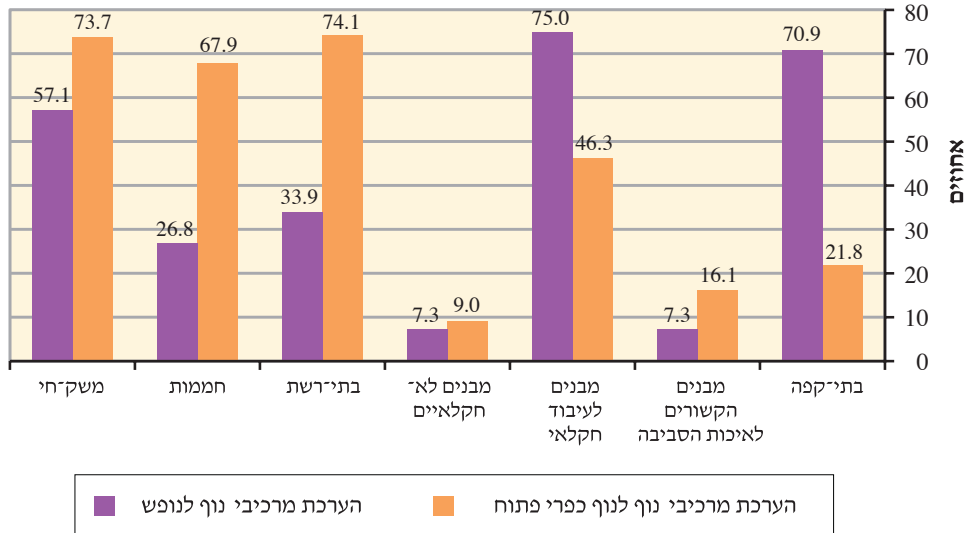
איור 3.7: ההשוואה בין מידת ההתאמה של מרכיבי נוף שונים לדמותו של נוף כפרי פתוח לעומת התאמתם לנופש באזור הכפרי (סטודנטים בעלי רקע מקצועי)

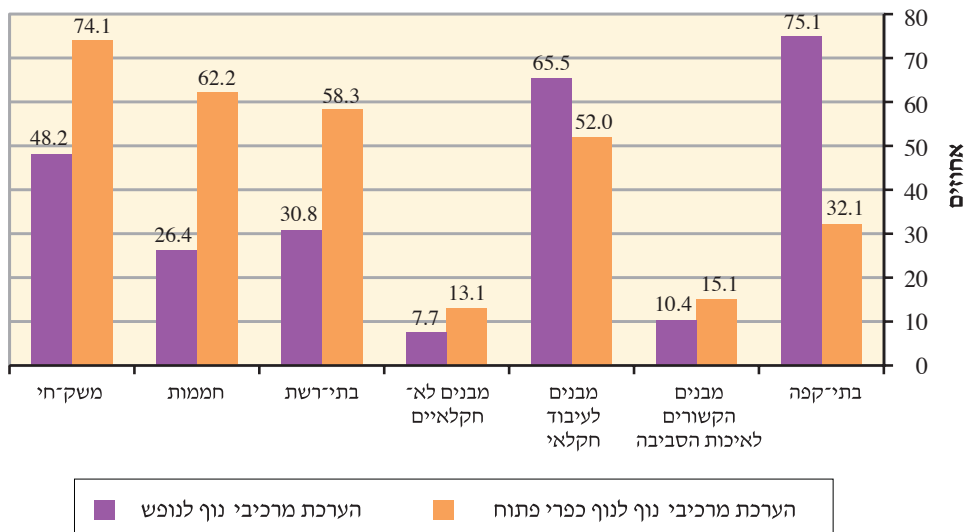
איור 3.8: ההשוואה בין מידת ההתאמה של מרכיבי נוף שונים לדמותו של נוף כפרי פתוח לעומת התאמתם לנופש באזור הכפרי (נשאלים חסרי רקע מקצועי)

איור 3.9: ההשוואה בין מידת ההתאמה של מרכיבי נוף שונים לדמותו של נוף כפרי פתוח לעומת התאמתם לנופש באזור הכפרי (אנשי מקצוע)

איור 3.10: ההשוואה בין מידת ההתאמה של מרכיבי נוף שונים לדמותו של נוף כפרי פתוח לעומת התאמתם לנופש באזור הכפרי (כלל המדגם)

מהשוואה בין ההערכות של מרכיבי הנוף כתואמים נוף כפרי פתוח, לעומת התאמתם של אותם המרכיבים לפנאי ונופש במרחב הכפרי, עולה כי:

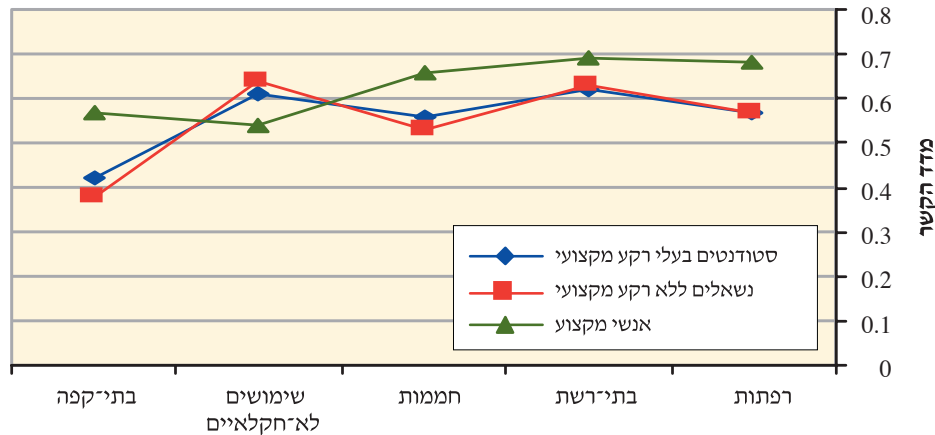
- אין הבדלים משמעותיים בין קבוצות הנשאלים בהערכותיהם מרכיבי נוף:
 - כתואמים את נוף כפרי פתוח;
 - כתומכים בפעילויות פנאי ונופש.
- שני מרכיבי הנוף תואמים את פעילות הפנאי והנופש במרחב הכפרי **יותר** מאשר את הדימוי של הנוף הכפרי: בתי-קפה ומבנים הקשורים לעיבוד מוצרים חקלאיים, כגון יקב, מחלבה, בתי-בד וכד'. שילוב זה אינו מקרי. לעתים קרובות בצמוד למפעל קטן לעיבוד מוצרים חקלאיים הממוקם באזור הכפרי, נמצא בית-קפה בו ניתן גם לקנות מוצרים של אותו מפעל.
- שאר מרכיבי הנוף אינם תומכים בהכרח בפעילות פנאי ונופש במרחב הכפרי, לרבות מבנים המשמשים חממות למיניהם.

תוצאות הבדיקה מעידות על כך שדימוי המרחב הכפרי בעיני המתבוננים בו (במובן 'הנוף') אינו זהה לתבנית המרחב הכפרי בעיני המשתמשים בו (במובן מרחב אפשרויות הנופש). בממצא זה יש עניין תכנוני מבחינת עיצוב המרחב הכפרי.

סולם דומה למדידת תפיסותיהם ודעותיהם של הנשאלים אודות תמונות והיגדים, אֶפְשֶׁר לבדוק את מידת העקביות של הנשאלים בהערכותיהם לגבי הנופים ומרכיביהם. הכלי הסטטיסטי שבאמצעותו נעשתה הבדיקה – מדד Cronbach Alfa – אֶפְשֶׁר למדוד את הקשר שבין מספר הפריטים (משתנים) בקבוצה. מדד זה נע בין 0 ל-1, וערכיו הגבוהים פירושו קשר חזק יותר בין המשתנים. במקרה הנוכחי, נמדד בעזרת סטטיסטיקה זו הקשר בין ערכי המשתנים הבאים: ציון הערכת התמונה, ציון הערכת אלמנט הנוף הרלוונטי (התואם למרכיבי הנוף שמוצג בתמונה, צמוד ליישוב ומפוזר בשטח החקלאי), התואם או שאינו תואם את דימוי הנוף הכפרי הפתוח, וכן את פעילות הפנאי והנופש. לדוגמא, מידת העקביות בהערכות שנתנו הנשאלים לחממות עונתיות (בתי-רשת), נבדקה באמצעות מדד הקשר שבין ציוני הערכות התמונות מס' 7 ו-11, וציוני הערכות של אלמנט זה (בתי-רשת) לפי השאלות 2 ו-3. בדיקות אלו נעשו עבור מרכיבי הנוף הבאים: בתי-קפה, שימושים לא-חקלאיים, חממות, בתי-רשת ומבנים המשמשים למשק-חי.

איור 3.11 ממחיש את ממצאי הבדיקה.

איור 3.11: מידת העקביות של קבוצות הנשאלים בהערכות האלמנטים הנופיים

הבדיקה מראה שהערכותיהם של אנשי המקצוע (מתכננים) עקבית יותר לגבי האלמנטים הנופיים. ההבדל החד בתפיסות המתכננים באשר לשימושים לא-חקלאיים הצמודים ליישוב לעומת אלה הפזורים בשטח, יכול להסביר את החריג מהמגמה הנצפית.

חשוב לציין כי לדעת מרבית הנשאלים מכל הקבוצות, חשוב שהנוף הכפרי הפתוח ייראה תוך כדי נסיעה בכבישים, הן בין-עירוניים מהירים (77.5%) והן (ובייחוד) בין-עירוניים החוצים אזורים כפריים (91.2%). משמעותו התכנונית של הממצא היא שמירה על הצביון הכפרי לאורך צירי הכבישים הבינעירוניים העוברים באזורים לא-עירוניים, ושמירה על נראות גבוהה של הנופים הכפריים מצירי הכבישים הבין-עירוניים.

מבנה הביקוש לפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי

כאמור, אחד מייעודיו של הנוף הכפרי הפתוח, הוא התיירות הכפרית. ממצאי הבדיקות שתוארו לעיל אפשרו להסיק על דפוסי הפיתוח באזור הכפרי אשר אינם תומכים בהכרח בפעילות של פנאי ונופש באזור הכפרי ואף נוגדים אותה. בנוסף לכך, ראוי לבחון את מבנה הביקוש לפעילויות הפנאי והנופש במרחב הכפרי באזור המרכז, וזאת כדי לתת מענה לשאלה מהו מוצר התיירות הכפרית שאותו מבקשים אנשים למצוא באזור המרכז.

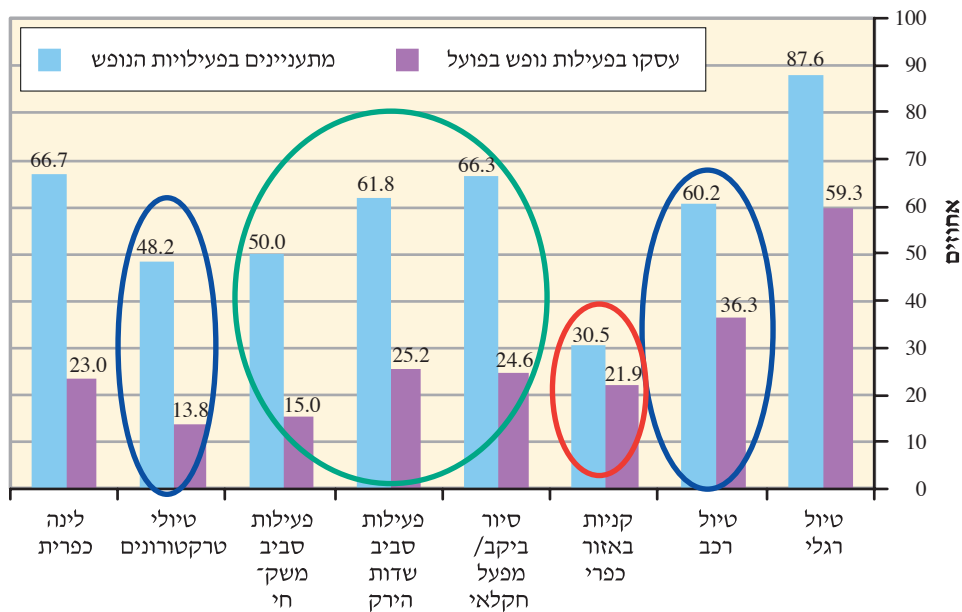
בדיקה זו כוללת הן את זיהוי מבנה הביקוש האפקטיבי, כלומר – עיסוק בפעילויות פנאי ונופש בפועל; והן את מבנה הביקוש הסמוי, כלומר – הרצון לצרוך את פעילויות

הנופש אשר לא התממש עקב התנאים ששררו באותה תקופה. כמו כן זוהו הסיבות שבעטיין לא מומש הרצון לצאת לנופש באזור נְשוא המחקר.

בדיקות אלו נעשו באמצעות השאלות מס' 7 (מבנה הביקוש הסמוי) ומס' 9 (מבנה הביקוש האפקטיבי) בשאלון (נספח 2). בשאלה מס' 7 התבקשו הנשאלים לדרג את מידת העניין שלהם בבילוי ובפעילויות פנאי ונופש באזור הכפרי – ובכלל זה בפעילויות סביב המשק החקלאי – בעזרת סולם בן חמש דרגות, בין 5 (מעוניין מאד) ל-1 (כלל לא מעוניין). בשאלה מס' 8 התבקשו הנשאלים לציין את פעילויות הפנאי והנופש אשר בהן עסקו (לפחות פעם אחת) במשך שנתיים (2003-2004).

איור 3.12, המבוסס על נתוני הלוחות 3 ו-4 (נספח 3) ממחיש את תוצאות הבדיקה עבור כלל מדגם הנסקרים.

איור 3.12: הפער בין הביקוש האפקטיבי לביקוש הסמוי לפעילויות פנאי, נופש ותיירות

מהשוואת ממצאי הבדיקה ניתן להסיק את המסקנות הבאות:

- הנשאלים מכל הקבוצות גילו התעניינות גבוהה יחסית בפעילויות פנאי ונופש באזור הכפרי, לרבות פעילויות הקשורות במשק החקלאי עצמו: פעילות סביב משק־חי

(50%), פעילות סביב שדות הירק (כ-62%), סיור ביקב/מפעל לעיבוד מוצרים חקלאיים (כ-66%);

- הפעילות הפופולרית ביותר בקרב כלל הנשאלים היא טיולים רגליים;
- מבנה הביקוש הסמוי קונסיסטי למדי עם התבנית של נוף כפרי פתוח כמרחב לאפשרויות נופש. לדוגמא: 50% מסך הנשאלים מתעניינים בפעילות סביב משק־חי, ולדעתם של כ-48% מבנים המשמשים למשק־חי תומכים בפעילות פנאי ונופש במרחב הכפרי;
- עקרונית, קיים פער ניכר בין רצונם של הנשאלים לעסוק בפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי (הביקוש הסמוי) לבין רמת מימושו (הביקוש האפקטיבי);
- אוכלוסיית המדגם אינה מוצאת עניין רב בקניות במגזר הכפרי. יתרה מכך, הפער בין רמת המימוש של הפעילות לבין העניין בה הוא מינימלי בהשוואה ליתר פעילויות הנופש. דהיינו, אלה שאינם יוצאים למרחב הכפרי במטרה לעשות קניות, גם אינם מעוניינים בכך;
- שיעור גבוה יחסית מן המשיבים גילו עניין בטיולי טרקטורונים וג'יפים (כ-48%) ובטיולי רכב (כ-60%) במרחב הכפרי. אלו הן אותן פעילויות נופש אשר מימושו בשטחים פתוחים איכותיים (כגון שמורות טבע, גנים לאומיים, שטחים של משאבי טבע ונוף אחרים הרגישים מבחינה אקולוגית) הוא בעייתי בד"כ, מחמת הנזקים האפשריים שפעילות זו עלולה להסב למערכות האקולוגיות בשטחים אלה.

ממצאים אלה עשויים לרמוז לתושבי היישובים הכפריים (מחזיקי הקרקע) על קיומם של פלחי אוכלוסייה המעדיפים נופש כפרי לסוגיו, וכן על הכדאיות הכלכלית הטמונה בארגון המשק החקלאי על מגוון פעילויותיו כמוצר תירותי שיווקי. יתרה מכך, הממצאים מצביעים על כך שאותם פלחי אוכלוסייה אינם מגלים עניין רב בקניות במרחב הכפרי. דהיינו, פיתוח עסקי מסחר למיניהם במרחב הכפרי אינו מהווה אלטרנטיבה אולטימטיבית לעיסוק בחקלאות כמקור פרנסה. נקודה זו ראויה להתייחסות נוספת.

ידוע שמרכזים מסחריים רבים באזור הכפרי במרכז הארץ, הומים בד"כ בשבתות ובחגים המוני מבקרים. תופעה זו מעוררת שאלות רבות, ובהן:

- 1) האם מציאות זו היא פונקציה של שילוב מוצלח בין השגשוג המסחרי של העשור האחרון לבין ביקוש גורף לבילוי בקניונים ובמרכזים מסחריים, או שמציאות זו מצביעה בין היתר על מחסור באפשרויות בילוי ופנאי אחרות באזור המרכז?

2) מהו מבנה הביקוש לפנאי ולנופש של פלחי אוכלוסיית 'המבילים' במרכזים מסחריים בשבתות?

מחקר שנערך במקביל למחקר הנוכחי על-ידי אותו צוות חוקרים נועד לתת מענה גם לשאלות אלו. תוצאות ראשוניות של המחקר מעידות שהן 'חובבלי' נופש בחיק הטבע והן המבילים בקניונים ובמרכזים מסחריים, מגלים עניין בבילוי כפרי כמעט באותה מידה, חרף השוני הרב שבין פלחי אוכלוסייה אלה מבחינות אחרות. הממצא מחזק את תוצאות המחקר הנוכחי בנוגע להתעניינות בבילוי ובנופש במרחב הכפרי.

מכאן, ניתן להסיק כי **ברמה העקרונית**, פלחי אוכלוסייה שונים מהווים קהל יעד לפיתוח פעילויות נופש הקשורות במשק החקלאי ויכולות להיבנות מהצלחתם של מרכזים מסחריים. **ברמת היישומית**, פיתוח עתידי של המרחב הכפרי, בו יהיו אפשרויות נופש בצד הזדמנויות תעסוקתיות-עסקיות לתושביו, הוא במידה רבה פונקציה של מדיניות קרקעית ברורה בהיבטיה השונים, החוקתיים-משפטיים, התכנוניים, הכלכליים והחברתיים. דהיינו, מדיניות השמירה על החקלאות הנופית ועל המרחב הכפרי כשטח פתוח, עשויה: (1) להציל את המרחב הכפרי מ'נדלניזציה'; (2) לאפשר למגזר החקלאי להתפרנס; (3) לתת מענה לביקושים של פנאי ונופש בקרב פלחי אוכלוסייה שונים.

בדיקת מבנה הביקוש האפקטיבי והסמוי מצביעה על כך שביקושים אלה יכולים לשמש בסיס תכנוני לפיתוח אפשרויות לפעילויות נופש, כגון טיולי ג'יפים וטרקטורונים במרחב הכפרי. מחד-גיסא, זה ייתן מענה לביקוש לפעילויות מסוג זה ומאידך-גיסא, המרחב הכפרי מאפשר את מימושן, הן עקב זמינותם של שטחים נרחבים, והן משום ששטחים אלה רגישים פחות מבחינה אקולוגית ויכולים לקלוט פעילויות נופש העלולות לפגוע בשטחים רגישים יותר כשמורות טבע או חולות, וחשוב מכול: החקלאים יוכלו לקצור רווחים מפעילויות אלו.

הסיבות העיקריות שבעטיין אנשים אינם יוצאים לנופש באזור הכפרי שבמרכז הארץ (לוח 5, נספח 3), הן חוסר זמן ומגבלות כלכליות (בקרוב הסטודנטים והצוות האדמיניסטרטיבי של האוניברסיטה). אלו הן הסיבות האישיות לאי-מימוש הביקוש לפנאי ונופש ('ביקוש פוטנציאלי'). כמו כן מסתבר כי חלק מהנשאלים סבורים שהשטחים הפתוחים באזור המרכז אינם אטרקטיביים מספיק לפנאי ונופש. וזאת, כפי שצינו הנשאלים, עקב הפיכתו ההדרגתית של המרחב הכפרי מאזור חקלאי לאזור בו 'מגדלים נדל"ן'. כך שמצד אחד קיים מחסור בתשתית לפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי באזור המרכז, ומן הצד השני, גוברים באזור זה דפוסי הפיתוח הפוגעים באטרקטיביות שלו לתיירות הכפרית. כתוצאה מכך, יחד עם הביקוש הפוטנציאלי, קיים גם 'ביקוש דחוי' (עודף

ביקוש') והביקוש אינו מתממש עקב המחסור בהיצע פעילויות, אמצעים, תשתיות או שטחים לביצוע.

הנתונים וההערות שהעלו הנשאלים בנוגע לסיבות אי היציאה לנופש, עולים בקנה אחד עם ממצאי המחקר האחרים, המגלים את תפיסותיהם של הנשאלים על נוף כפרי פתוח, והתעניינות כללית בפעילות הנופש באזור הכפרי, לרבות הפעילות סביב המשק החקלאי.

דימוי הנוף הכפרי (תמונות הנופים) כפונקציה של תפיסותיהם ומאפייניהם של הנשאלים

בניית המדדים

בנוסף לניתוחים סטטיסטיים שתוארו בסעיפים הקודמים, על סמך נתוני הסקרים נעשה שימוש במודלי רגרסיה רבי-משתנים. זאת על-מנת לבדוק את השפעתם השולית של המשתנים השונים, לרבות תפיסותיהם ומאפייניהם של הנשאלים על דימויו של נוף כפרי פתוח.

הערכת הנופים הוויזואלית (הערכת התמונות) משמשת משתנה מוסבר במודלים אלו, וזאת מן הטענה שצוינה בסעיפים הקודמים: הערכת הנופים/ התמונות (הערכה ויזואלית) היא כוללנית יותר במהותה בהשוואה להערכה המילולית של האלמנטים של הנוף הכפרי. מכאן נראה כי נכון יותר להשתמש בהערכות מילוליות (הערכות המרכיבים השונים של הנוף) כגורמים המסבירים את הדמות החזותית של הנוף הכפרי.

הואיל והוצגו בפני הנשאלים אחת-עשרה תמונות שונות, להרצת מודלים ראוי היה לבנות מספר מצומצם של מדדים (אינדקסים) שיבטאו את מידת הכפריות (או אי הכפריות) של התמונות (נופים). כל מדד נבנה על-פי הקריטריונים הבאים:

- הסכמה כללית בין קבוצות הנשאלים לגבי כפריות/אי-כפריות התמונות שעבורן נבנה המדד;
- המתאם בין כל זוג תמונות הוא חיובי ישר. כלומר, לא ניתן לבנות מדד אחד עבור תמונות המתואמות באופן שלילי הפוך. פירושו של מתאם חיובי ישר: מידת כפריות של תמונה אחת מתואמת עם מידת הכפריות של תמונה אחרת. במלים אחרות, כיוון ההערכה של תמונה אחת תואם את כיוון ההערכה של התמונה השנייה: אם קיימת נטייה של סך הנשאלים להעריך את מידת 'הכפריות' של תמונה מסויימת כגבוהה –

אותה נטייה קיימת גם לגבי התמונה המשווית. בדיקות אלה לגבי כל זוג תמונות (הנופים), בכל השילובים האפשריים, נעשו באמצעות ניתוחים סטטיסטיים.

בהתאם לקריטריונים אלה נבנו שני מדדים להערכות הנופים: המדד הראשון (A_1) נבנה עבור התמונות מס' 1, 2, 6, 7, 8, 9 ו-11 (נספח 1), כאשר ציון ממוצע של הערכות תמונות אלו (בנפרד) הוא מעל 3 (נוף כפרי). המדד השני (A_2) נבנה עבור התמונות מס' 4 ו-10 (נספח 1), כאשר הציון הממוצע של הערכות התמונות הללו (בנפרד) הוא מתחת ל-3 (נוף לא-כפרי). במהותם, מדדים אלה הם משתנים רציפים שערכיהם משתנים מ-1 עד 5. בלוח 3.4 מוצגת סטטיסטיקה תיאורית של מדדים אלה.

לוח 3.4: סטטיסטיקה תיאורית של מדדי התמונות (משתנים מוסברים)

סטטיסטיקות	מדד A_1	מדד A_2
מקסימום	5	4.5
מינימום	1.43	1.0
ממוצע	4.01	1.96
חציון	4.14	2.00
סטיית התקן	0.60	0.84

בנוגע לתמונה מס' 3 (הרחבת שטחים למגורים) ותמונה מס' 5 (חממות פלסטיק וזכוכית ומבנים חקלאיים אחרים) לא התקיימו התנאים הנ"ל, הנדרשים לבניית המדדים. לפיכך, עבור תמונות אלו נאמדו מודלים פרטניים.

בנוסף לבניית המדדים עבור התמונות (כמשתנים מוסברים), נבנו גם מדדים ששימשו משתנים מסבירים במודלים. מדדים אלה נבנו עבור האפקטים המורכבים ממספר רב של 'פריטים': הערכות מילוליות של מרכיבי נוף שונים (נספח 2, שאלה 2), הערכות של מידת התאמתם של מרכיבי נוף שונים לפעילות הפנאי והנופש במרחב הכפרי (נספח 2, שאלה 3) ומידת ההתעניינות של הנשאלים בפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי (נספח 2, שאלה 7). המדדים נבנו על-פי אותם עקרונות שצוינו לעיל בהקשר לבניית מדדי התמונות (משתנים מוסברים): על סמך בדיקת מתאמים בין כל זוג של פריטים (בין מרכיבי נופים מסוימים (שאלה 2, נספח 2) או בין פעילויות נופש מסוימות (שאלה 7, נספח 2)) ובכל השילובים האפשריים. פריטים שלא ענו לעקרונות אלה (מתאם חיובי ישר בין זוגות

הפריטים) נכללו במודלים כמשתנים מסבירים כפי שהם. סטטיסטיקה תיאורית של מדדים אלו מוצגת בלוח 3.5.

לוח 3.5: סטטיסטיקה תיאורית של מדדי התמונות (משתנים מוסברים)

מדדים	מקסימום	מינימום	ממוצע	חציון	סטיית התקן
מדדים למידת התאמתם של אלמנטים נופיים לדימויו של נוף כפרי פתוח (שאלה 2)					
B ₁ : - מבנים המשמשים למשק־חי - חממות פלסטיק וזכוכית - בתי־רשת	5.0	1.57	3.76	3.75	0.63
B ₂ : - מבנים הקשורים לאיכות הסביבה - מבנים לא־חקלאיים - גני אירועים	4.23	1.0	2.35	2.25	0.73
מסעדות ובתי־קפה (לא נכנס למדד)	5.0	1.0	3.01	3.0	1.01
מדדים למידת התאמתם של אלמנטים נופיים לפעילות נופש ופנאי (שאלה 3)					
C ₁ : - מבנים המשמשים למשק־חי - מבנים לעיבוד מוצרים חקלאיים - מסעדות ובתי־קפה	5.0	1.4	3.47	3.6	0.60
C ₂ : - חממות פלסטיק וזכוכית - בתי־רשת	5.0	1.0	3.09	3.0	0.76
C ₃ : - מבנים הקשורים לאיכות הסביבה - מבנים לא־חקלאיים	5.0	1.0	2.18	2.0	0.79
מדדים למידת התעניינות בפעילות נופש ופנאי במרחב הכפרי (שאלה 7)					
G ₁ : - פעילות סביב משק־חי - פעילות סביב שדות, פרדס, גן ירק - סיור ביקב/מפעל חקלאי - סיורים ביישובים כפריים	5.0	1.0	3.62	3.75	0.96
G ₂ : - טיולי אופניים - טיולי רכב - טיול רגלי	5.0	1.0	3.97	4.0	0.81
לא נכנסו למדדים:					
לינה כפרית	5.0	1.0	3.82	4.0	1.36
טיולי ג'יפים	5.0	1.0	3.25	3.0	1.48
מדיטציה בטבע	5.0	1.0	2.89	3.0	1.58
קניות באזור כפרי	5.0	1.0	2.80	3.0	1.26

כמו כן נבנו מדדים למשתנה המסביר את עיסוקם של הנשאלים בפעילויות נופש באזור הכפרי בפועל (שאלה 9, נספח 2). על בסיס נתונים אלה נבנו שני מדדים: המדד הראשון (I_1) משקף את העיסוק בפעילויות סביב משק חקלאי (פעילות סביב משק־חי וחוות סוסים, ביקור ביקב או במפעל חקלאי, פעילות סביב גן ירק, שדות ופרדסים). המדד השני (I_2) מבטא את עיסוקם של הנשאלים בטיולים שונים במרחב הכפרי: טיולים רגליים וטיולים ברכב. שאר פעילויות הנופש הוכנסו למודלים כמשתנים מסבירים 'פשוטים' שאינם מורכבים ממספר הפעילויות.

מאחר וערכיו של כל אחד מהפריטים הוא בינארי (כן / לא 0), גם המדד הוא משתנה בדיד המקבל ערך 0 אם ערכיו פחותים מ-0.5 ומקבל ערך 1 אם ערכיו גדולים מ-0.5.

אומדן המודלים

בהתאם לארבעת המשתנים המוסברים (שני מדדים, A_1 ו- A_2 , ושני המשתנים הלא-מורכבים אשר מבוססים על ציוני הערכה של תמונות מס' 3 ו-5), נאמדו מספר מודלים רבי-משתנים.

בנוסף למשתנים המסבירים שתוארו לעיל (מדדים ומשתנים לא-מורכבים, המבוססים על שאלות 2, 3, 7 ו-9), כוללים המודלים גם משתנים מסבירים כדלקמן:

- קבוצת הנשאלים: משתנה בדיד, המקבל ערך 1 (סטודנטים בעלי רקע מקצועי), 2 (נשאלים ללא רקע מקצועי), או 3 (מתכננים);
- רצון לגור ביישוב הכפרי: משתנה בדיד המקבל ערך 1 (כן) או ערך 2 (לא);
- עיסוק בפעילות נופש מסוימת בפועל: משתנה בדיד המקבל ערך 1 אם הנשאל עסק בפעילות מסוימת בפועל, או ערך 0 אם לאו;
- מגדר: משתנה בדיד, המקבל ערך 1 (זכר) או 2 (נקבה);
- גיל: משתנה רציף שערכיו משתנים מ-20 ל-75.

עבור כל אחד מן המשתנים המוסברים נאמדו שני מודלים: אחד במתכונת של משתנים מסבירים 'מורכבים' (דהיינו, מודל בו הערכתם של מרכיבי נוף ופעילויות נופש נכללו כמדדים $B_1, B_2, C_1, C_2, C_3, G_1$ ו- G_2 שתוארו לעיל) והשני במתכונת 'רגילה' (דהיינו, מודל הכולל משתנים מסבירים 'פשוטים' ללא מדדים).

תחילה נאמדו שמונה מודלים (שני סוגי מודלים במתכונת שונה עבור ארבעה משתנים מוסברים) שכללו את כל המשתנים המסבירים שהוזכרו לעיל. מאמידת המודלים עלה כי חלק מהמשתנים הללו אינם מובהקים (סף המובהקות הוא 10% לכל היותר). לפיכך נאמדו מודלים סופיים אך ורק עם משתנים מסבירים מובהקים ברמה של 10% ($p < 0.1$). בלוחות 3.10-3.6 מוצגים ממצאי המודלים.

1) מודלים עבור מדד A_1 : הערכות התמונות מס' 1, 2, 6, 7, 8, 9 ו-11 (נספח 1)

כפי שניתן לראות, רוב המשתנים המסבירים בשני מודלים אלה (לוחות 3.6 ו-3.7) הם מובהקים ברמה של 1%. במודל הראשון (עם המדדים כמשתנים המסבירים), המשתנים המסבירים מצליחים להסביר כ-26% מהשונות במדד A_1 (הערכות התמונות), בעוד שהמודל הרגיל מגיע ל-35% של ההסבר. חלק ממצאי המודלים קונסיסטנטיים עם התוצאות שהתקבלו באמצעות כלים סטטיסטיים אחרים, ותוארו לעיל. כמו כן, המודלים מספקים גם ממצאים נוספים.

לוח 3.6: ממצאי המודל במתכונת של המדדים

משתנה (x)	אומדן (b)	טעות התקן	מובהקות (p)
B_1 : - מבנים המשמשים למשק־חי - חממות פלסטיק וזכוכית - בתי־רשת - מבנים לעיבוד מוצרים חקלאיים	0.442	0.045	<.0001
G_1 : - פעילות סביב משק־חי - פעילות סביב שדות, פרדס, גן ירק - סיור ביקב / מפעל חקלאי - סיורים ביישובים כפריים	0.086	0.029	0.004
מגדר	-0.118	0.056	0.036
I_1 : טיול רגלי וטיולי רכב (עיסוק בפועל)	-0.134	0.062	0.031
מקדם ההסבר R^2		0.26	

לוח 3.7: ממצאי המודל במתכונת 'רגילה' (ללא מדדים)

משתנה (x)	אומדן (b)	טעות התקן	מובהקות (p)
התאמת חממות פלסטיק וזכוכית (הפזורים בשטח) לדימוי נוף כפרי פתוח*	0.143	0.035	<.0001
התאמת המבנים המשמשים למשק־חי (צמודים ליישוב) לדימוי נוף כפרי פתוח*	0.182	0.023	<.0001
התאמת המבנים המשמשים למשק־חי (פזורים בשטח) לדימוי נוף כפרי פתוח*	0.112	0.039	0.004
התעניינות בפעילויות הפנאי: סיור ביקב/ במפעל לעיבוד מוצרים חקלאיים*	0.072	0.025	0.005
התעניינות בפעילויות הפנאי: קניות*	0.045	0.023	0.051
עיסוק בפעילויות נופש בפועל: טיולי רכב**	-0.179	0.062	0.004
התאמת מבנים הקשורים לעיבוד מוצרים חקלאיים, לפעילות הפנאי במרחב הכפרי*	0.045	0.023	0.006
מגדר	-0.171	0.057	0.003
מקדם ההסבר R ²		0.35	

* – משתנה רציף בעל חמישה ערכים מ-1 עד 5

** – משתנה בדיד בעל שני ערכים: 0 / 1

מקדם (אומדן b) של משתנה מסביר מסוים במודל רגרסיה, מצביע על אופי השפעתו על המשתנה התלוי וכן על כיוון השפעתו. מקדם המשתנה המסביר במודל, מבטא את השינוי שייווצר במשתנה התלוי כתוצאה מהשינוי במשתנה המסביר ביחידה אחת (אם משתנה זה הוא משתנה רציף), או במעבר המשתנה המסביר מקטגוריה אחת לשנייה (אם משתנה מסביר הוא משתנה קטגוריאל). סימן האומדן מעיד על כיוון ההשפעה: סימן חיובי מבטא

את הקשר הישיר בין המשתנה המסביר למשתנה התלוי, בעוד שסימן שלילי מבטא קשר הפוך בין המשתנה המסביר למשתנה התלוי.

מתוך ממצאי המודלים שנאמדו עבור מדד A_1 (תמונות מס' 1, 2, 6, 7, 8, 9 ו-11, נספח 1) ניתן להסיק כי:

- ככל שציוני ההערכה של המבנים החקלאיים למיניהם (לרבות, מבנים המשמשים למשק־חי, חממות ומבנים לעיבוד מוצרים חקלאיים) הם גבוהים יותר (כלומר, הנשאלים מעריכים אותם כתואמים לדימויו של נוף כפרי פתוח), כך גם ערכי המדד A_1 הם גבוהים יותר (דהיינו, הנשאלים נוטים להעריך את 'מידת הכפריות' של הנופים המוצגים בתמונות מס' 1, 2, 6, 7, 8, 9 ו-11 כגבוהה יותר). אלו אותן תמונות שציון הערכתן הממוצע הוא מעל הסף 3 ('נופים כפריים').
- התעניינות גבוהה יותר בפעילויות פנאי ונופש סביב משק חקלאי (לרבות, פעילות סביב משק־חי, פעילות סביב שדות, פרדס, גן ירק, סיור ביקב או במפעל חקלאי, סיורים ביישובים כפריים) כרוכה בערכים הגבוהים יותר של המדד A_1 - דהיינו, בהערכת הנופים המרכיבים את המדד ככפריים יותר.
- נשאלים שלדעתם מבנים הקשורים לעיבוד מוצרים חקלאיים תואמים את פעילות הפנאי במרחב הכפרי, נוטים להעריך את הנופים המרכיבים את המדד A_1 כנופים כפריים יותר.
- התעניינות גבוהה יותר בקניות באזור הכפרי, קשורה באופן חיובי ישר בערכים הגבוהים יותר של המדד A_1 (בהערכת הנופים המרכיבים את המדד ככפריים יותר). קשר זה מובהק ברמה של 10%.
- הקשר בין טיולי רכב במרחב הכפרי (עיסוק בפועל) וערכי המדד A_1 המורכב מהתמונות מס' 1, 2, 6, 7, 8, 9 ו-11) הוא שלילי במובהק. כלומר, אנשים שיוצאים לטייל ברכבם הפרטי באזור המרחב הכפרי (ערכו של המשתנה המסביר הוא 1), נוטים להעניק ערכים נמוכים יותר למדד. או ההפך: מי שנוטה להעריך את הנופים המרכיבים את המדד A_1 ככפריים יותר (ערכים גבוהים של המדד), אינו יוצא לטיולי רכב במרחב הכפרי (ערכו של המשתנה זה הוא 0).
- נשים ביקורתיות יותר מגברים בהערכותיהן: על כך מעיד קשר שלילי בין המשתנה המסביר מגדר לבין המשתנה המוסבר, המדד A_1 .

(2) מודלים עבור מדד A₂: הערכות התמונות מס' 4 ו-10 (נספח 1)

כאמור, המדד A₂ מורכב מציוני הערכת התמונות מס' 4 ו-10 (נספח 1), כאשר הציון הממוצע שלהן מתחת לסף 3 ולפיכך הן מוגדרות כ'נופים לא-כפריים'. מודלים עבור המדד A₂ טובים פחות מהמודלים עבור המדד A₁ הן מבחינת מובהקותם של המשתנים המסבירים (מספר רב יותר של משתנים מסבירים מובהקים ברמה של 10%) והן מבחינת מקדמי ההסבר הנמוכים יותר במודלים של A₂.

לוח 3.8: ממצאי המודל במתכונת של המדדים

משתנה (א)	אומדן (b)	טעות התקן	מובהקות (p)
B ₂ : - מבנים הקשורים לאיכות הסביבה - מבנים לא-חקלאיים - גני אירועים	0.318	0.058	<.0001
גיל	-0.006	0.003	0.043
מגדר	-0.160	0.085	0.062
מקדם ההסבר R ²		0.10	

לוח 3.9: ממצאי המודל במתכונת 'רגילה' (ללא מדדים)

משתנה (א)	אומדן (b)	טעות התקן	מובהקות (p)
התאמת המבנים הלא-קשורים לחקלאות (צמודים ליישוב) לדימוי נוף כפרי פתוח*	0.080	0.043	0.066
התאמת המבנים הלא-קשורים לחקלאות (פזורים בשטח) לדימוי נוף כפרי פתוח*	0.165	0.046	0.000
גיל	-0.006	0.003	0.070
מקדם ההסבר R ²		0.09	

* - משתנה רציף בעל חמישה ערכים מ-1 עד 5

ממצאי המודלים מעידים כי:

- ציוני הערכה נמוכים של המבנים הלא קשורים לחקלאות, קשורים באופן חיובי בערכי המדד A_2 הנמוכים. במלים אחרות, פירוש הממצא הוא שאנשים עקביים בהערכותיהם: אלה שלדעתם מבנים לא-חקלאיים אינם תואמים את הדימוי של נוף כפרי פתוח, מעניקים ציונים נמוכים גם לתמונות המציגות את המבנים המשמשים מרכז מסחרי. על-פי אומדני המשתנים המסבירים ומובהקותם, ניתן להסיק כי הקשר בולט ביחוד לגבי מבנים לא-חקלאיים אשר אינם צמודים ליישוב חקלאי, אלא פזורים במרחב (לוח 3.9).
- בדומה למודלים עבור המדד A_1 , גם בנוגע להערכות התמונות המרכיבות את המדד A_2 , נשים ביקורתיות יותר מגברים בהערכותיהן: קיים קשר שלילי בין המשתנה המסביר מגדר לבין המשתנה המוסבר במדד A_2 .
- אנשים מבוגרים ביקורתיים יותר: על כך מצביע קשר שלילי בין משתנה הגיל למשתנה המוסבר A_2 .

3) מודלים עבור תמונה מס' 3 (הרחבות בנייה למגורים, נספח 1)

כאמור, בנוגע לתמונה מס' 3 לא התקיימו תנאים הנדרשים לבניית המדדים (ראו לעיל). לפיכך, עבור תמונה זו נאמדו מודלים פרטניים.

כפי שניתן לראות, רוב המשתנים המסבירים בשני מודלים אלה (לוחות 3.10 ו-3.11 להלן) הם מובהקים ברמה של 5%, אם כי במודל הראשון (עם המדדים בתור המשתנים המסבירים) שלושה משתנים מובהקים ברמה של 10%. בשני המודלים מצליחים המשתנים המסבירים להסביר לא יותר מ-9% מהשונות בהערכת התמונה מס' 3.

ממצאי המודלים מעידים כי:

- יש סיכוי נמוך יותר שאנשי מקצוע יעריכו את התמונה מס' 3 כנוף כפרי פתוח. כלומר, בהשוואה לקבוצות הנשאלים האחרות, המתכננים נוטים להעניק ציונים נמוכים יותר לתמונה המציגה את המראה הטיפוסי של הרחבות הבנייה למגורים באזור הכפרי.
- נשאלים המעריכים את המבנים המשמשים למטרות חקלאיות (המרכיבים את המדד B_1) כתואמים את הדימוי של נוף כפרי פתוח, נוטים גם להעריך את תמונת ההרחבה למגורים כנוף כפרי (לוח 3.10).

לוח 3.10: ממצאי המודל במתכונת של המדדים

משתנה (x)	אומדן (b)	טעות התקן	מובהקות (p)
קבוצת נשאלים: נשאלים עם או בלי רקע מקצועי לעומת אנשי מקצוע (מתכננים)	0.446	0.167	0.008
B ₁ : - מבנים המשמשים למשקחי - חממות פלסטיק וזכוכית - בתי־רשת - מבנים לעיבוד מוצרים חקלאיים	0.275	0.101	0.007
C3: - מבנים הקשורים לאיכות הסביבה - מבנים לא־חקלאיים	0.239	0.078	0.002
C1: - מבנים המשמשים למשקחי - מבנים לעיבוד מוצרים חקלאיים - מסעדות ובתי־קפה באזורים כפריים	-0.196	0.109	0.072
עיסוק בפעילויות נופש בפועל: טיולי ג'יפים/טרקטורונים**	0.340	0.177	0.056
רצון לגור באזור הכפרי	-0.199	0.120	0.099
מקדם ההסבר R ²		0.09	

לוח 3.11: ממצאי המודל במתכונת 'רגילה' (ללא מדדים)

משתנה (x)	אומדן (b)	טעות התקן	מובהקות (p)
קבוצת נשאלים: נשאלים עם או בלי רקע מקצועי לעומת אנשי מקצוע (מתכננים)	0.354	0.168	0.036
עיסוק בפעילויות נופש בפועל: טיולי רכב**	-0.320	0.128	0.013
התאמת חממות פלסטיק וזכוכית לפעילויות פנאי ונופש באזור הכפרי*	0.184	0.073	0.012
התעניינות בפעילויות הפנאי: טיולי ג'יפים/טרקטורונים*	0.094	0.044	0.036
התעניינות בפעילויות הפנאי: סיורים ביישובים כפריים*	0.113	0.054	0.036
התעניינות בפעילויות הפנאי: טיולי אופניים*	-0.102	0.049	0.038
מקדם ההסבר R ²		0.09	

* - משתנה רציף בעל חמישה ערכים מ־1 עד 5 ** - משתנה בדיד בעל שני ערכים: 0 / 1

- בניגוד לממצא הקודם, נשאלים התופסים את המבנים המשמשים למטרות חקלאיות כתואמים פנאי ונופש (מדד C1), אינם מעריכים את המראה של הרחבות הבנייה במושגים של נוף כפרי. להערכת מבנים המשמשים למטרות חקלאיות (כגון, מבנים המשמשים למשק־חי, מבנים לעיבוד מוצרים חקלאיים וכן מסעדות ובתי־קפה באזורים כפריים – כל אלה המרכיבים את המדד C1) קיים קשר שלילי עם הערכת התמונה מס' 3.
- משיבים המעריכים חממות פלסטיק וזכוכית כמתאימים לפעילויות פנאי ונופש באזור הכפרי, נוטים להעריך כנוף כפרי גם את הרחבות הבנייה למגורים (לוח 3.11).
- כהמשך הגיוני של התוצאה הקודמת, אלה הרואים במבנים הלא קשורים לחקלאות כמתאימים לנופש באזור הכפרי, נוטים גם להעריך את התמונה מס' 3 כנוף כפרי. כלומר, קיים קשר חיובי ישר בין המשתנה המסביר (מדד C3) למשתנה המוסבר (תמונה מס' 3).
- עיסוק בטיולי ג'יפים או טרקטורונים אינו סותר את המראה של הרחבות הבנייה. נהפוך הוא: מי שיצא לטיולים מסוג זה נוטה להעריך את התמונה 3 כנוף כפרי (לוח 3.10). זאת בניגוד לטיולי רכב: במקרה זה הקשר הוא שלילי – מי שיצא לטייל ברכב במרחב הכפרי אינו מעריך את תמונת ההרחבה כנוף כפרי (לוח 3.11). ייתכן שהמוטיבציה העיקרית של היוצאים לטיול ברכב באזור הכפרי הוא לראות את הנופים הכפריים או להגיע למטרה כלשהי באזור זה (כגון, ליקב, מפעל לייצור גבינות וכד'). כלומר, הרכב נתפס במקרים אלה ככלי ולא כמטרת הנופש. לעומת זאת, טיולי טרקטורונים או ג'יפים נתפסים כנראה כפעילות נופש בפני עצמה, הדורשת תנאי שטח ותנאים מרחביים מסויימים, ומתייחסת פחות לנופים האטרקטיביים שמסביב.
- בנוסף לממצא הקודם, המבטא את הקשר החיובי בין הביקוש האפקטיבי לטיולי טרקטורונים וג'יפים לבין הערכת התמונה מס' 3 של הרחבות המגורים (המשתנה התלוי), ניתן לציין גם כי קיים קשר חיובי ישר בין הביקוש הסמוי לטיולי טרקטורונים וג'יפים לבין הערכת תמונה מס' 3 (לוח 3.11).
- בניגוד לטיולי טרקטורונים או ג'יפים, ההתעניינות בטיולי אופניים סותרת את הערכת ההרחבה למגורים כנוף כפרי. על כך מעיד קשר שלילי בין המשתנים. נוף המוצג בתמונה מס' 3 אינו אטרקטיבי, כנראה, בעיני המעוניינים בטיולי אופניים במרחב הכפרי.
- אלה שגילו התעניינות רבה בסיורים ביישובים כפריים, נוטים להעריך את התמונה מס' 3 כנוף כפרי.

- אלה הרוצים להתגורר ביישוב כפרי, מעניקים ערכים נמוכים לתמונת ההרחבה. על כך מעיד קשר שלילי בין המשתנים. ככל הנראה, לא תואם מראה ההרחבה למגורים המוצג בתמונה מס' 3 את דימוי הסביבה הכפרית בה אנשים היו רוצים לגור.

4) מודלים עבור תמונה מס' 5 (חממות פלסטיק וזכוכית, נספח 1)

בדומה לתמונה מס' 3, גם באשר לתמונה מס' 5 לא התקיימו התנאים הנדרשים לבניית המדדים (ראו לעיל). לפיכך, עבור תמונה זו נאמד מודל פרטני במתכונת של מדדים בתור המשתנים המסבירים.

לוח 3.12: ממצאי המודל במתכונת של המדדים

משתנה (א)	אומדן (b)	טעות התקן	מובהקות (p)
קבוצת הנשאלים: נשאלים עם או בלי רקע מקצועי לעומת אנשי מקצוע (מתכננים)	0.731	0.175	<.0001
B ₁ : - מבנים המשמשים למשק-חי - חממות פלסטיק וזכוכית - בתי-רשת - מבנים לעיבוד מוצרים חקלאיים	0.593	0.098	<.0001
התעניינות בפעילויות הפנאי: קניות	-0.092	0.050	0.067
סיבה לאי-יציאה לנופש באזור הכפרי: לא מכיר מקומות המתאימים לנופש באזור המרכז	-0.461	0.264	0.082
מקדם ההסבר R ²	0.14		

כפי שניתן לראות, שניים מן המשתנים המסבירים הם מובהקים ברמה של 10%, ואילו השניים האחרים מובהקים ברמה של 1%. משתנים מסבירים אלה מצליחים להסביר כ-14% מהשונות שבהערכת תמונה מס' 5.

ממצאי המודלים מעידים כי:

- קיים סיכוי נמוך יותר שאנשי מקצוע יעריכו את תמונה מס' 5 כנוף כפרי פתוח, בהשוואה לקבוצות הנשאלים האחרות. בנוגע לתמונה מס' 5, פער זה אף בולט יותר מאשר בתמונה מס' 3 (הרחבת בנייה למגורים). המסקנה נגזרת מהשוואת אומדני המשתנה במודלים עבור תמונה מס' 3 (לוחות 3.10 ו-3.11) לאומדן משתנה זה במודל עבור תמונה מס' 5 (לוח 3.12).
- נשאלים המעריכים את המבנים המשמשים למטרות חקלאיות (לרבות חממות פלסטיק וזכוכית) כתואמים את הדימוי של נוף כפרי פתוח, נוטים גם להעריך את התמונה המציגה את החממות מסוג זה כנוף כפרי;
- קיים קשר שלילי בין התעניינות בקניות באזור הכפרי לבין הערכת תמונה מס' 5. כמו כן, אי-הכרת מקומות מתאימים לנופש באזור המרכז, מהווה סיבה לאי-יציאה לנופש באזור הכפרי עבור אותם אנשים אשר מעניקים ציונים נמוכים לתמונה מס' 5.

4. עיקר הממצאים, מסקנות והמלצות

באופן כללי, ממצאי המחקר מעידים על התעניינות הנשאלים בנושא המרחב הכפרי. טיעון זה רלוונטי לא רק לגבי בעלי מקצוע (מתכננים) המתייחסים לעיצובו של המרחב הפתוח על-פי קריטריונים ועקרונות תכנוניים, אלא גם לנשאלים חסרי רקע מקצועי כלשהו. להתעניינות זו מספר ביטויים: תובנת המושג 'נוף כפרי פתוח'; מודעות לחשיבות שמירת הצביון הכפרי במרחב הכפרי; עניין בנופש ופנאי במרחב הכפרי, לרבות בפעילות סביב משק חקלאי, וכן ברצון להתגורר בסביבה כפרית. להלן עיקר הממצאים וההמלצות.

התאמת הנופים ומרכיביהם לדימויו של נוף כפרי פתוח

- קיימת הסכמה בנוגע למרכיבים המעצבים את המרחב הכפרי. דהיינו, מבנים המשמשים מרכזים מסחריים וכן הרחבות-בנייה למגורים, נתפסים כנוף לא-כפרי. לעומת זאת, מבנים המשמשים בתי-קפה, רפתות וחממות עונתיות (בתי-רשת), תואמים את הדימוי של נוף כפרי פתוח.
- עם זאת, התוכן התכנוני של המרחב הכפרי לא זהה לחלוטין לדימוי המרחב הכפרי בעיני המתבוננים. כלומר, קיימים הבדלים בתפיסותיהן של אוכלוסיות המדגמים השונים בנוגע לתחומים הבאים:
 - ◀ מידת 'הכפריות' או 'אי הכפריות' של הנופים השונים, כאשר הדעות לגבי מידת 'הכפריות' של הנופים הן אחידות יותר בהשוואה לדעות לגבי מידת ה'אי-כפריות'.
 - ◀ אנשי מקצוע ביקורתיים יותר בהערכת הנופים מאשר אוכלוסיות שני המדגמים האחרים. יתרה מכך, לדעתם המקצועית של המתכננים, המבנים החקלאיים תומכים בדימויו של נוף כפרי פתוח, בתנאי שהם ממוקמים **בצמוד** ליישובים הכפריים.
 - ◀ על-פי הערכתם של הנשאלים ללא רקע מקצועי, מבנים חקלאיים למיניהם **הפזורים** בשטח חקלאי תואמים את הדימוי של נוף כפרי פתוח במידה רבה יותר מאשר בהיותם צמודים ליישוב.
- בהערכת הנופים הכפריים חשובים לא רק האלמנטים הנבדלים של הנוף, אלא גם **הקונטקסט** המרחבי בו הם ממוקמים והנופים הסובבים אותם.

המסקנות וההמלצות הנגזרות ממצאים אלו, הן:

- לאור קיום ההסכמות המסתמנות בנוגע למרכיבים המעצבים את המרחב הכפרי, ממצאי המחקר מהווים מידע חיוני בקביעת עקרונות העיצוב של המרחב הכפרי.
- פערים בדימוי הנוף הכפרי בין אנשי מקצוע לכלל הציבור, מהווים הצדקה נוספת לשיתוף הציבור בתכנון המרחב הכפרי. מבחינה זו חשוב לערוך סקרים ומחקרים נוספים שיבדקו את תפיסותיהם של פלחי אוכלוסייה שונים בנוגע לדימוי הנוף הכפרי.
- קביעת שימושי הקרקע באזור הכפרי בקנה-מידה מקומי ומפורט, לרבות ההחלטות בנוגע למיקומם של האלמנטים הבנויים במרחב הכפרי (כגון חממות מסוגים שונים), ראוי לבצע, בין היתר, בזיקה למתבונן ובהתחשב בסוג המבנה ובקונטקסט המרחבי. בעקבות 'תבנית הנוף הכפרי' הקיים אצל המתבוננים, יש משמעות 'נופית-כפרית' למרכיבי נוף בנויים המשמשים למטרות חקלאיות, הן בצמוד ליישוב הכפרי והן במפוזר על פני המרחב הכפרי.

דימוי הנוף הכפרי הפתוח לעומת מרחב אפשרויות הפנאי

- קיימים פערים בין דימוי חזותי של נוף כפרי פתוח (מנקודת ראותם של המתבוננים) לבין דימויו כמרחב אפשרויות הפנאי (מנקודת ראותם של המשתמשים במרחב הכפרי למטרות נופש).
- ◀ בקרב מרכיבי נוף בנויים המעצבים את המרחב הכפרי, שני אלמנטים תואמים את פעילות הפנאי והנופש במרחב הכפרי **במידה רבה יותר** מאשר את הדימוי של הנוף הכפרי: בתי-קפה ומבנים הקשורים לעיבוד מוצרים חקלאיים.
- ◀ לדעתם של כל הנשאלים, שאר מרכיבי הנוף לא תומכים בהכרח בפעילות פנאי ונופש במרחב הכפרי, לרבות מבנים המשמשים חממות למיניהן.

המסקנה היא:

- ממצאים אלה מהווים כלי עזר לחלוקת מרחב הנוף הכפרי הפתוח בין אזורים שמטרתם שמירה על הנוף הכפרי (עם דגש על נראות), לבין אזורים שמטרתם פיתוח תיירות ונופש (עם דגש על שימוש תיירותי). כלומר, בדומה לשיטת האיזור (zoning) בה נוקטים לחלוקה פונקציונאלית של שטחים פתוחים איכותיים (כגון, גנים לאומיים ושמורות טבע), מן הראוי לנקוט שיטה דומה, תוך כדי קביעת שימושי קרקע מובילים באזורים מסוימים בתוך המרחב הכפרי.

מבנה הביקוש לפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי

- המעמד הבינוני מהווה פלח שוק משמעותי של צרכני נופש כפרי. הנשאלים מכל הקבוצות גילו התעניינות רבה יחסית בפעילויות פנאי ונופש באזור הכפרי.
 - ◀ הפעילות הפופולרית ביותר בקרב כלל הנשאלים היא טיולים רגליים. קניות במרחב הכפרי אינן מהוות מוקד עניין;
 - ◀ פעילויות סביב משק חקלאי הן בין המבוקשות ביותר;
 - ◀ שיעור גבוה יחסית של המשיבים גילה עניין בטיולי טרקטורונים, ג'יפים וכן בטיולי רכב במרחב הכפרי.
- קיים פער ניכר בין רצונם של הנשאלים לעסוק בפעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי (הביקוש הסמוי) לבין רמת מימושו של רצון זה (הביקוש האפקטיבי).
 - ◀ בין הסיבות האישיות לאי-מימוש הביקוש לפנאי ונופש ('ביקוש פוטנציאלי'), העיקריות הן חוסר זמן ומגבלות כלכליות. עם זאת, קיים גם 'ביקוש דחוי' ('עודף ביקוש'), כלומר, אי-מימוש הביקוש עקב מחסור בהיצע של פעילויות, אמצעים, תשתיות ושטחים מתאימים ואטרקטיביים לביצוע פעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי באזור המרכז.

המסקנות הן:

- לאור דעותיהם של הנשאלים בנוגע לדימויו של נוף כפרי פתוח, הן כחוויה חזותית והן כמרחב לאפשרויות נופש, יכולים ממצאי המחקר לשמש אינדיקציה למחזיקי הקרקע אודות קיומה של אוכלוסיית יעד המעוניינת בפעילויות נופש הקשורות במשק החקלאי ועל כדאיות כלכלית להשקיע בארגון המשק החקלאי על מגוון פעילויותו כמוצר תיירותי שיווקי. ממצאים אלה הם מידע חיוני גם למתכננים ולמקבלי ההחלטות על קיומו של אחד הגורמים החשובים למימוש המדיניות לשמירה על חקלאות נופית ועל המרחב הכפרי כשטחים הפתוחים.
- זיהוי מבנה הביקוש הסמוי לפעילות פנאי ונופש, מהווה בסיס ידע חיוני לתכנון ופיתוח האפשרויות לפעילויות נופש, כגון טיולי ג'יפים וטרקטורונים במרחב הכפרי. פעילויות אלו אינן פוגעות באיכות הנופית של המרחב הכפרי הפתוח, אך עלולות לגרום נזקים אקולוגיים כבדים לשטחים בעלי רגישות גבוהה (כגון שמורות טבע, גנים לאומיים, יערות ושטחי חולות). בנוסף לקונפליקט בין שמירת הטבע לפעילויות נופש כאלו, בשטחי האתרים בעלי רגישות אקולוגית-סביבתית יכולים להיווצר קונפליקטים בין

דפוסי נופש שונים. דהיינו, פעילויות נופש כגון טיולי ג'יפים וטרקטורונים מהוות, בד"כ גם מפגע בטיחותי ומטרד רעש למטיילים ברגל ולרוכבי אופניים. לפיכך מומלץ להפנות רוכבי טרקטורונים לאזורים המיועדים לכך בתוך המרחב הכפרי, המוסדרים ותחומים בסימני שטח ברורים. חשוב שאזורים נרחבים אלה יכללו אטרקציות ואתגרים אותם מחפשים חובבי פעילויות נופש כאלה. תכנון והפעלת אזורים אלה צריך כמובן להתבצע בשיתוף עם נציגי המגזר החקלאי.

- ממצאי המחקר מעידים כי ניתן להתמודד עם הקונפליקטים הקשורים בשימושי קרקע במרחב הכפרי. יתרה מכך, המחקר מראה סימני דרך להתמודדות זו: אין סתירה מוחלטת בין מרחב אפשרויות הפנאי והנופש לבין מרחב ההזדמנויות התעסוקתיות-עסקיות, ובין המשתמשים במרחב הכפרי לצורכי פנאי ונופש לבין משתמשי המרחב הכפרי לצורכי פרנסה (חקלאים). נהפוך הוא: ניתן לתכנן ולארגן את המרחב הכפרי באופן יעיל, לרבות באמצעות איזורו, בניסיון להגיע לרווחתם של כל הגורמים המעצבים את מרחב הנוף הכפרי הפתוח, ובכך להשיג מספר ייעדים בני-קיימא:
 - ◀ להציע מוצר תיירותי מגוון, אותו מחפשים אנשים במרחב הכפרי באזור המרכז;
 - ◀ לשתף את החקלאים ברווחים מהפעלת פעילויות נופש, לרבות סביב משק חקלאי, ובכך ליצור מקורות הכנסה נוספים;
 - ◀ לבלום את ה'נדלניזציה' של המרחב הכפרי ולשמור על צביונו החקלאי-כפרי;
 - ◀ לשחרר את השטחים האיכותיים והרגישים מבחינה אקולוגית-סביבתית (בייחוד באזור המרכז) מפעילויות נופש מבוקשות הפוגעות במערכות האקולוגיות של אותם שטחים איכותיים.

לסיכום: מחקר זה מהווה מאמץ ראשוני בניסיון להבהיר את התוכן היישומי של המינוח התכנוני החדש 'נוף כפרי פתוח', כפי שהוא נתפס על-ידי קבוצות-עניין שונות. מתוצאות המחקר ניתן להסיק כי קיים אינטרס ציבורי בהמשך קיומו של המרחב הכפרי כבעל ייעוד חקלאי, תוך דגש על תפקידה הרב-תחומי של החקלאות. ממצאיו של המחקר עשויים לספק מידע חיוני לקביעת מדיניות תכנונית אופרטיבית באשר לעיצוב המרחב הכפרי בכלל, ובאזור המרכז בפרט, במטרה לשמור על הנוף ועל הצביון הכפרי, ולמנוע את הפיכתו של המרחב הכפרי באזור המרכז למרחב בו 'מגדלים נדלן'.

כאמור, במחקר הנוכחי לא נבדקו כיווני הפיתוח הרצויים למרחב הכפרי כפי שהם נתפסים על-ידי קבוצת העניין העיקרית בכל הקשור לעיצובו של המרחב הכפרי – תושבי

הכפר לסוגיהם. מידת העניין של תושבי הכפר בקיומה של חקלאות בת־קיימא, היבטים כלכליים־חברתיים של דפוסי התעסוקה המועדפים בכפר, ובכלל זה ניתוח עלות־תועלת של שמירה על נוף כפרי פתוח באמצעות הכלים הנדרשים כדי להתמודד עם הנטייה הגוברת לשילוב ואף להחלפה של עיסוקים לא־חקלאיים בתוך המרחב הכפרי – נושאים אלה ואחרים ראויים למחקרים שייתמקדו בעתידו של המגזר הכפרי בארץ. על־מנת להתמודד עם הקונפליקטים בשימושי קרקע במרחב הכפרי, יש להשתמש במכלול הכלים השונים, לרבות בתמרוץ החקלאות באזורים כפריים בעלי חשיבות חזותית־נופית. למימוש של רוב הכלים הללו בארץ עדיין לא קיים בסיס ארגוני ומשפטי, אך חשוב לזהות את התפיסות ואת הרצונות של מחזיקי הקרקע, לרבות התייחסותם לסוגי התמריצים האפשריים להמשך העיסוק בחקלאות.

מקורות

- אלתרמן ר., 1999, "בין הפרטה להמשך הבעלות הלאומית, מדיניות קרקע עתידית לישראל", מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, ירושלים.
- אפרת א., 1996, אפריל, "השמירה על קרקע חקלאית לנוכח מדיניות מינהל מקרקעי ישראל", קרקע, 41, המכון לחקר שימושי קרקע.
- בר־שישת א., פייטלסון ע., 1998, "התפשטות היזמות הפרטית בקרקע ציבורית", מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, ירושלים.
- האן א., 2004, "שימושים חורגים בשטחים החקלאיים הפתוחים", מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.
- יהושע נ., ורוזנטל ג., 2004, "השפעות סביבתיות נופיות של החקלאות הצמחית המכוסה: ניתוח מגמות ומכשירי מדיניות", דו"ח מחקר המוגש לקרן לקידום ערכי נוף וסביבה באזורים חקלאיים בישראל (יד הנדיב – נקודת ח"ן).
- חשן א., לסטר ר., 2005, "שימוש בחקיקה בלתי ייעודית לשמירה על שטחים חקלאיים ופתוחים", מכון ירושלים לחקר ישראל, ירושלים.
- זליגמן נ., פורת י., 2001; "שימור שטחים חקלאיים כשטחים פתוחים", מכון דש"א, החברה להגנת הטבע; הרשות לתכנון החקלאות, התיישבות והכפר, משרד החקלאות והכפר, בית דגן.
- פייטלסון ע., 1995 (א), "שמירת שטחים פתוחים בישראל בנקודת מיפנה", אופקים בגיאוגרפיה, 42-43, עמ' 7-22.
- פייטלסון ע., 1995 (ב), "מדיניות שטחים פתוחים בליבת ישראל: עקרונות ודרכים ליישום", מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, ירושלים.
- פייטלסון ע., 2004, ינואר, "שטחים פתוחים והתיישבות: חיי השלמה או מלחמת ניגודים?", קרקע, 57, המכון לחקר שימושי קרקע.
- פליישר ע., צור י., וסידי ע., 1997, "אומדן הערך הכלכלי של אזורים חקלאיים כמשאב תיירותי", המרכז ללימודי הפיתוח, רחובות.

קפלן מ., ליסובסקי נ., ואמדור ל., 2001, "חקלאות נופית, האיכוניות החזותיות של הנוף החקלאי בישראל", דו"ח מחקר המוגש לקרן לקידום ערכי נוף וסביבה באזורים חקלאיים בישראל (יד הנדיב – נקודת ח"ן).

שטרן, א., 2004, ינואר, קרקע, 57, המכון לחקר שימושי קרקע.

שליין א., פייטלסון ע., 1996, "מדיניות השמירה על קרקע חקלאית: התהוותה, מיסודה וערעורה", מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות, ירושלים.

שליין א., 1999, אפריל, "השמירה על קרקע חקלאית ושטחים פתוחים בעקבות תיקון 43 לחוק תכנון ובנייה", קרקע, המכון לחקר שימושי קרקע.

שמש־עדני א., 2002, "הערך הכלכלי של סוגי נוף חקלאי", דו"ח מחקר המוגש לקרן לקידום ערכי נוף וסביבה באזורים חקלאיים בישראל (יד הנדיב – נקודת ח"ן).

תכנית־מתאר למחוז המרכז, שינוי מס' 21 לתמ"מ 3, דצמבר 1997.

משרד החקלאות, סקר פל"ח, 2002.

Feitelson E., 1999, "Social norms, rationales and policies; reframing farmland protection in Israel", *Journal of Rural Studies*, 15: 431-446.

Garrod B., Wornell R., and Youell R., 2006, "Re-conceptualizing rural resources as countryside capital: The case of rural tourism", *Journal of Rural Studies*, 22 (1): 117-128.

Roberts L., and Hall D., 2001, *Rural Tourism and Recreation: Principles to Practice*. CABI, Wallingford.

נספח 1: תמונות להערכה

תמונה מס' 1

תמונה מס' 2

תמונה מס' 3

תמונה מס' 4

תמונה מס' 5

תמונה מס' 6

תמונה מס' 7

תמונה מס' 8

תמונה מס' 9

תמונה מס' 10

תמונה מס' 11

נספח 2: דוגמא לשאלון המופץ בקרב הסטודנטים והצוות האדמיניסטרטיבי של האוניברסיטה העברית בירושלים

1. לפניך 11 תמונות, דרג/י בבקשה, בעזרת סולם בן חמש דרגות, באיזו מידה הנופים המוצגים בתמונות הבאות תואמים את הדימוי שלך על הנוף הכפרי הפתוח? (ציון 5 פירושו 'תואם בהחלט'; ציון 1 פירושו 'כלל לא תואם')

תמונה מס' 1						
לא תואם כלל	1	2	3	4	5	תואם בהחלט
תמונה מס' 2						
לא תואם כלל	1	2	3	4	5	תואם בהחלט
תמונה מס' 3						
לא תואם כלל	1	2	3	4	5	תואם בהחלט
תמונה מס' 4						
לא תואם כלל	1	2	3	4	5	תואם בהחלט
תמונה מס' 5						
לא תואם כלל	1	2	3	4	5	תואם בהחלט
תמונה מס' 6						
לא תואם כלל	1	2	3	4	5	תואם בהחלט
תמונה מס' 7						
לא תואם כלל	1	2	3	4	5	תואם בהחלט
תמונה מס' 8						
לא תואם כלל	1	2	3	4	5	תואם בהחלט

תמונה מס' 9

לא תואם כלל 1 2 3 4 5 תואם בהחלט

תמונה מס' 10

לא תואם כלל 1 2 3 4 5 תואם בהחלט

תמונה מס' 11

לא תואם כלל 1 2 3 4 5 תואם בהחלט

2. באיזו מידה לדעתך, אלמנטים נופיים ודפוסי פיתוח באזורים הכפריים מתאימים / סותרים נוף כפרי פתוח? (ציון 5 – פירושו 'מתאים מאוד', 1 – 'סותר מאוד')

1 סותר מאוד	2 סותר	3 לא מתאים אך לא סותר	4 מתאים	5 מתאים מאד	
					מבנים חקלאיים המשמשים למשק-חי (רפתות, לולים וכד'): - צמודים ליישוב הכפרי - פזורים בשטח חקלאי
					חממות פלסטיק וזכוכית: - צמודים ליישוב הכפרי - פזורים בשטח חקלאי
					בתי-רשת: - צמודים ליישוב הכפרי - פזורים בשטח חקלאי
					מבנים קשורים לעיבוד מוצרים חקלאיים ו/או למכירתם כגון: יקבים, מחלבות, בתי-בד, וכד'
					מבנים קשורים לאיכות הסביבה (כגון, מפעלי טיהור שפכים)
					מסעדות בתי-קפה באזורים כפריים
					מבנים שאינם קשורים כלל למשק חקלאי, כגון מחסנים, בתי-מלאכה, מוסכים וכו': - צמודים ליישוב הכפרי - פזורים בשטח חקלאי
					גני אירועים
					אחר, נא לפרט _____

3. באיזו מידה, לדעתך, אלמנטים נופיים ודפוסי פיתוח באזורים הכפריים תומכים או סותרים את פעילות הפנאי והנופש באזורים אלו?
(דרג ציון בין 5 שפירושו 'תומך מאוד' ל-1 שפירושו 'נוגד מאוד')

1 סותר מאוד	2 סותר	3 לא תומך אך לא סותר	4 תומך	5 תומך מאד	
					מבנים חקלאיים המשמשים למשק־חי (רפתות, לולים וכד')
					מבני חממות פלסטיק וזכוכית
					בתי־רשת (חממות עונתיות)
					מבנים הקשורים לעיבוד מוצרים חקלאיים ו/או למכירתם כגון: יקבים, מחלבות, בתי־בד, וכד'
					מבנים הקשורים לאיכות הסביבה (כגון, מפעלי טיהור שפכים)
					מבנים הקשורים לאכילה בכפר: בתי־קפה, מסעדות וכד'
					מבנים שאינם קשורים למשק חקלאי, כגון מחסנים, בתי מלאכה, מוסכים, מסחר וכ'
					אחר, נא לפרט _____

4. האם גדלת או התגוררת ביישוב כפרי באזור המרכז?
א. כן, לתקופה קצרה (פחות משנתיים) ב. כן, לפרק זמן ארוך (מעל שנתיים)
ג. לא

5. במידה שיכולת, האם היית רוצה לגור ביישוב כפרי באזור המרכז?
א. כן ב. לא

6. עד כמה חשוב לך לראות את הנוף הכפרי כאשר:

1 כלל לא חשוב	2 לא כל כך חשוב	3 ניטרלי	4 חשוב	5 חשוב מאד	
					את/ה נוסע/ת בכביש בין־עירוני מהיר (ראשי)
					את/ה נוסע/ת בכביש בין־עירוני החוצה אזורים כפריים

7. באיזו מידה, לדעתך, פעילויות הפנאי והנופש באזורים הכפריים במרכז הארץ עשויות לעניין אותך, בין אם את/ה מבצע אותן בפועל ובין אם אינך מבצע אותן כלל? (דרג ציון בין 5 שפירושו 'מעוניין מאוד' ל-1 שפירושו 'כלל לא מעוניין')

1 כלל לא מעוניין	2	3	4	5 מעוניין מאוד	
					לינה כפרית
					טיולי ג'יפים/טרקטורונים
					טיולי טבע באופניים
					מדיטציה בטבע
					פעילויות סביב משק חקלאי: - פעילות סביב משק־חי - פעילות סביב שדות, גן הירק, פרדס - סיור ביקב ו/או במפעל חקלאי
					סיורים ביישובים כפריים
					קניות
					טיול ברכב פרטי
					טיול רגלי
					אחר, נא לפרט _____

8. עד כמה חשוב לך לבלות בחיק הטבע?

א. לא חשוב כלל ב. לא כל כך חשוב ג. חשוב למדי ד. חשוב מאוד

9. האם יצאת בשנתיים האחרונות לנופש באזורים הכפריים במרכז הארץ?

«אם כן, באלו פעילויות נופש עסקת? (ניתן לסמן יותר מפעילות אחת)

א. טיול רגלי בטבע באזור ב. חוות סוסים ג. טיול ברכב

ד. פעילות סביב משק חקלאי, כגון:

1. פעילות סביב משק־חי 2. פעילות סביב גן הירק, שדות, פרדסים, משתלה

3. סיור ביקב ו/או במפעל 4. אחר, נא לפרט _____

ה. טיולי ג'יפים/טרקטורונים ו. קניות ביישובים כפריים או בקרבתם

ז. ביקור בחוף הים ח. מדיטציה בטבע

ט. לינה כפרית (צימרים או בתי הארחה), נא לפרט, היכן לנת? _____

י. אחר, נא לפרט _____

« אם לא, מהי הסיבה לכך? (ניתן לסמן יותר מסיבה אחת):

א. אין זמן **ב.** מגבלות כלכליות

ג. לא מכיר/ה מקומות המתאימים באזור המרכז

ד. לא מעוניין בסוג נופש כגון זה **ה.** אחר, נא לפרט _____

10. ציין בבקשה את שם היישוב בו את/ה מתגורר/ת היום _____

11. מין

א. זכר ב. נקבה

12. מהו גילך? _____

13. ציין/י בבקשה את רמת-השכלתך?

א. השכלה תיכונית **ב.** לימודים חלקיים באוניברסיטה/ביה"ס טכני

ג. תואר ראשון באוניברסיטה/ביה"ס טכני **ד.** תואר שני ומעלה

14. האם נולדת בישראל?

א. כן

ב. לא **ציין/י בבקשה את ארץ המוצא שלך _____ ושנת עלייתך _____**

15. האם ברשותך כלי רכב?

א. כן **ב.** לא

נספח 3: התפלגות קבוצות המדגם

לוח 1: התפלגות קבוצות המדגם לפי הערכת מרכיבי הנוף כנוף כפרי פתוח

משתנים	הערכים	סטודנטים בעלי רקע מקצועי ועובדי מינהל	סטודנטים ללא רקע מקצועי	חברי איגוד המתכננים	סה"כ
מבנים חקלאיים המשמשים למשק-חי צמודים ליישוב	מתאים	76.5	72.5	92.8	77.5
	ניטרלי	22.2	18.2	7.1	18.2
	לא מתאים	1.3	9.0	-	4.3
	ממוצע	4.01	3.95	4.41	4.07
	סטיית תקן	0.76	1.02	0.63	0.87
מבנים חקלאיים המשמשים למשק-חי כזורים בשטח חקלאי	מתאים	72.4	75.2	54.5	70.7
	ניטרלי	19.7	22.1	25.5	21.6
	לא מתאים	7.9	2.7	20.0	7.7
	ממוצע	3.93	4.06	3.51	3.92
	סטיית תקן	0.96	0.82	1.10	0.94
חממות פלסטיק וזכוכית צמודות ליישוב	מתאים	64.4	52.5	80.4	62.2
	ניטרלי	28.3	32.6	19.6	28.6
	לא מתאים	7.3	14.9	-	9.2
	ממוצע	3.82	3.52	4.21	3.76
	סטיית תקן	0.91	0.98	0.75	0.95
חממות פלסטיק וזכוכית כזורות בשטח חקלאי	מתאים	65.3	60.6	55.4	62.1
	ניטרלי	22.7	32.8	21.4	26.5
	לא מתאים	12.0	6.6	23.2	11.4
	ממוצע	3.81	3.73	3.41	3.71
	סטיית תקן	1.03	0.94	1.11	1.01
חממות עונתיות (בתי-רשת) צמודות ליישוב	מתאים	61.6	47.2	89.3	60.2
	ניטרלי	28.5	31.7	10.7	26.9
	לא מתאים	9.9	11.1	-	12.9
	ממוצע	3.72	3.33	4.41	3.67
	סטיית תקן	0.96	1.02	0.86	1.02
חממות עונתיות (בתי-רשת) מפוזרות בשטח חקלאי	מתאים	61.0	50.3	58.9	56.4
	ניטרלי	25.5	37.2	28.6	30.7
	לא מתאים	3.5	12.5	12.5	12.9
	ממוצע	3.68	3.51	3.71	3.62
	סטיית תקן	1.03	1.01	1.04	1.02

לוח 1: המשך

משתנים	הערכים	סטודנטים בעלי רקע מקצועי	סטודנטים ללא רקע מקצועי ועובדי מינהל	חברי איגוד המתכננים	סה"כ
מבנים לעיבוד חקלאי (יקבים, מחלבות ובתי־בד)	מתאים	52.1	54.2	46.3	52.0
	ניטרלי	32.9	30.3	31.5	31.6
	לא מתאים	15.0	15.5	22.2	16.4
	ממוצע	3.56	3.57	3.43	3.54
	סטיית תקן	0.99	1.03	1.09	1.02
מבנים הקשורים לאיכות הסביבה (מפעלי טיהור שפכים)	מתאים	14.7	15.2	16.1	15.1
	ניטרלי	40.3	35.9	32.1	37.1
	לא מתאים	45.0	48.9	51.8	47.8
	ממוצע	2.59	2.48	2.54	2.54
	סטיית תקן	0.97	1.02	1.06	1.00
מסעדות ובתי־קפה	מתאים	32.2	35.9	21.8	32.1
	ניטרלי	39.6	35.9	40.0	38.1
	לא מתאים	28.2	28.2	38.2	29.8
	ממוצע	3.03	3.07	2.78	3.01
	סטיית תקן	0.98	1.03	1.03	1.01
מבנים לא־חקלאיים צמודים ליישוב	מתאים	18.5	12.5	16.1	15.7
	ניטרלי	21.8	29.2	21.4	24.8
	לא מתאים	59.7	58.3	62.5	59.5
	ממוצע	2.36	2.26	2.27	2.30
	סטיית תקן	1.16	1.08	1.08	1.12
מבנים לא־חקלאיים פזורים בשטח חקלאי	מתאים	12.6	11.8	1.8	10.6
	ניטרלי	24.5	29.9	7.3	24.0
	לא מתאים	62.9	58.3	90.9	65.4
	ממוצע	2.20	2.28	1.34	2.10
	סטיית תקן	1.06	1.04	0.70	1.05
גני אירועים	מתאים	15.4	16.6	10.7	15.1
	ניטרלי	34.5	35.3	23.2	32.9
	לא מתאים	50.1	48.1	66.1	52.0
	ממוצע	2.43	2.47	2.09	2.39
	סטיית תקן	1.00	1.09	1.01	1.05

לוח 2: התפלגות קבוצות המדגם לפי הערכת מרכיבי הנוף לנופש באזור הכפרי

משתנים	הערכים	סטודנטים בעלי רקע מקצועי	סטודנטים ללא רקע מקצועי ועובדי מינהל	חברי איגוד המתכננים	סה"כ
מבנים חקלאיים המשמשים משק-חי	מתאים	46.3	46.6	57.1	48.2
	ניטרלי	39.1	37.7	32.2	37.4
	לא מתאים	14.6	15.7	10.7	14.4
	ממוצע	3.44	3.40	3.62	3.46
	סטיית תקן	0.91	1.00	1.00	0.96
חממות פלסטיק וזכוכית	מתאים	28.4	24.2	26.8	26.4
	ניטרלי	55.0	51.0	42.8	51.4
	לא מתאים	16.6	24.8	30.4	22.2
	ממוצע	3.14	2.94	2.96	3.03
	סטיית תקן	0.73	0.88	0.89	0.83
חממות עונתיות (בתי-רשת)	מתאים	33.7	26.4	33.9	30.8
	ניטרלי	52.3	51.4	51.8	51.8
	לא מתאים	14.0	22.2	14.3	17.4
	ממוצע	3.24	3.01	3.27	3.15
	סטיית תקן	0.75	0.88	0.86	0.83
מבנים לעיבוד חקלאי (יקבים, מחלבות ובתי-בד)	מתאים	66.6	60.7	75.0	65.5
	ניטרלי	22.0	28.3	17.8	23.9
	לא מתאים	11.4	11.0	7.2	10.6
	ממוצע	3.74	3.65	3.98	3.74
	סטיית תקן	0.98	1.00	0.94	0.99
מבנים הקשורים לאיכות הסביבה (מפעלי טיהור שפכים)	מתאים	11.4	10.5	7.3	10.4
	ניטרלי	28.2	30.3	23.6	28.3
	לא מתאים	60.4	59.2	69.1	61.3
	ממוצע	2.28	2.25	2.09	2.24
	סטיית תקן	1.02	1.03	0.97	1.02
מסעדות ובתי-קפה	מתאים	79.0	72.6	70.9	75.1
	ניטרלי	12.2	17.1	23.6	16.0
	לא מתאים	8.8	10.3	5.5	8.9
	ממוצע	4.08	3.92	4.05	4.01
	סטיית תקן	1.00	1.00	0.93	0.99
מבנים לא-חקלאיים	מתאים	8.7	6.8	7.3	7.7
	ניטרלי	29.5	25.8	9.1	24.8
	לא מתאים	61.7	67.4	83.6	67.5
	ממוצע	2.27	2.12	1.69	2.11
	סטיית תקן	0.95	0.94	1.03	0.97

לוח 3: התפלגות קבוצות המדגם לפי התעניינותן בפעילויות פנאי ונופש באזור הכפרי

משתנים	הערכים	סטודנטים בעלי רקע מקצועי	סטודנטים ללא רקע מקצועי ועובדי מינהל	חברי איגוד המתכננים	סה"כ
מס'		151	149	56	356
לינה כפרית	מעוניין	58.6	81.5	50.0	66.7
	ניטרלי	19.7	6.8	14.3	13.6
	לא מעוניין	27.7	11.6	35.7	19.7
	ממוצע	3.68	4.19	3.21	3.81
	סטיית תקן	1.36	1.15	1.57	1.36
טיולי ג'יפים וטרקטורונים	מעוניין	49.7	54.1	28.6	48.2
	ניטרלי	23.8	16.4	19.6	20.1
	לא מעוניין	26.5	22.6	51.8	31.7
	ממוצע	3.41	3.32	2.66	3.25
	סטיית תקן	1.45	1.48	1.45	1.48
טיול טבע באופניים	מעוניין	76.3	62.5	73.2	70.2
	ניטרלי	13.2	11.1	12.5	12.2
	לא מעוניין	10.5	26.4	14.3	17.6
	ממוצע	4.14	3.59	3.98	3.89
	סטיית תקן	1.12	1.42	1.24	1.29
מדיטציה בטבע	מעוניין	36.7	40.8	33.9	37.9
	ניטרלי	15.3	15.5	17.9	15.8
	לא מעוניין	48.0	46.5	48.2	46.3
	ממוצע	2.85	2.97	2.77	2.89
	סטיית תקן	1.58	1.59	1.53	1.58
פעילויות סביב משק-חי	מעוניין	56.9	42.7	50.0	50.0
	ניטרלי	26.5	26.2	17.9	25.0
	לא מעוניין	16.5	31.1	32.1	25.0
	ממוצע	3.63	3.21	3.25	3.39
	סטיית תקן	1.14	1.37	1.40	1.30
פעילויות סביב שדות, גן ירק	מעוניין	69.1	51.7	67.9	61.8
	ניטרלי	22.4	25.5	8.9	21.5
	לא מעוניין	8.5	22.8	23.2	16.7
	ממוצע	3.89	3.47	3.71	3.69
	סטיית תקן	1.02	1.27	1.20	1.17
סיור ביקב/ מפעל חקלאי	מעוניין	73.1	59.6	64.4	66.3
	ניטרלי	15.1	24.0	16.4	19.0
	לא מעוניין	11.8	16.4	18.2	14.7
	ממוצע	3.95	3.66	3.76	3.80
	סטיית תקן	1.06	1.18	1.17	1.13

לוח 3: המשך

סה"כ	חברי איגוד המתכננים	סטודנטים ללא רקע מקצועי ועובדי מינהל	סטודנטים בעלי רקע מקצועי	הערכים	משתנים
54.9 26.3 18.8 3.56 1.19	50.9 14.6 34.5 3.34 1.40	56.1 30.9 12.9 3.68 1.17	55.3 26.3 18.4 3.53 1.11	מעוניין ניטרלי לא מעוניין ממוצע סטיית תקן	סיוור ביישוב חקלאי
30.5 27.7 41.8 2.80 1.26	18.2 16.4 65.4 2.2 1.24	30.6 32.7 36.7 2.91 1.25	34.9 27.0 38.1 2.91 1.22	מעוניין ניטרלי לא מעוניין ממוצע סטיית תקן	קניות באזור כפרי
60.2 21.6 18.2 3.64 1.21	65.5 20.0 14.5 3.71 1.21	66.4 18.5 15.1 3.79 1.20	52.3 25.2 22.5 3.46 1.19	מעוניין ניטרלי לא מעוניין ממוצע סטיית תקן	טיול ברכב פרטי
87.6 7.2 5.2 4.40 0.90	83.6 12.7 3.6 4.4 0.91	88.2 6.9 4.9 4.38 0.89	88.6 5.4 6.0 4.43 0.92	מעוניין ניטרלי לא מעוניין ממוצע סטיית תקן	טיול רגלי

**לוח 4: התפלגות קבוצות המדגם לפי עיסוקתן בפועל בפעילויות נופש ופנאי
באזור הכפרי
(אחוזים)**

משתנים	סטודנטים בעלי רקע מקצועי	סטודנטים ללא רקע מקצועי ועובדי מינהל	חברי איגוד המתכננים	סה"כ
	151	149	56	356
יציאה לנב"ט	73.5 26.5	67.1 32.9	92.9 7.1	73.7 26.3
טיול רגלי	60.1 35.9	48.7 51.3	75.0 25.0	59.3 40.7
חוות סוסים	9.8 90.2	8.6 91.4	10.7 89.3	9.1 90.9
טיול ברכב	32.0 68.0	35.5 64.5	50.0 50.0	36.3 63.7
מדיטציה בטבע	3.3 96.7	5.3 94.7	7.1 92.9	4.7 95.3
פעילויות סביב משק-חי	11.8 88.2	15.8 84.2	21.4 78.6	15.0 85.0
פעילויות סביב שדות, גן הירק	24.2 75.8	21.1 78.9	39.3 60.7	25.2 74.8
סיור ביקב/ מפעל חקלאי	15.7 84.3	29.6 70.4	35.7 64.3	24.6 75.4
טיולי ג'יפים/ טרקטורונים	12.4 87.6	15.1 84.9	10.7 89.3	13.3 86.7
קניות באזור כפרי	20.3 79.7	17.1 82.9	39.3 60.7	21.9 78.1
ביקור בחוף הים	47.7 52.3	41.4 58.6	69.6 30.4	48.5 51.5
לינה כפרית	17.8 82.2	29.6 70.4	19.6 80.4	23.0 77.0

לוח 5: התפלגות קבוצות המדגם לפי סיבות לאי-יציאה לנב"ט באזור הכפרי

משתנים	סטודנטים בעלי רקע מקצועי	סטודנטים ללא רקע מקצועי ועובדי מינהל	חברי איגוד המתכננים	סה"כ
סה"כ	151	149	56	356
לא יצאו לנב"ט % (מספר)	(40) 26.8	(49) 32.9	(4) 7.1	(93) 26.1
מתוכם עקב הסיבות*:				
- אין זמן	(18) 45.0	(14) 28.6	-	100%
- מגבלות כלכליות	(11) 27.5	(8) 16.3	-	(32) 34.4
- לא מכיר מקומות מתאימים באזור המרכז	(8) 20.0	(13) 26.5	(2) 50.0	(19) 20.4
- לא מעוניין בנופש באזור הכפרי במרכז הארץ	(9) 22.5	(3) 6.1	-	(23) 24.7
- מעדיף צפון	(6) 15.0	(11) 22.4	-	(12) 12.0
- גר בצפון ביישוב כפרי	(2) 5.0	-	-	(17) 18.3
- אזור המרכז אינו אטרקטיבי	(2) 5.0	-	-	(2) 2.2
- גר במרכז ביישוב כפרי	(5) 12.5	(1) 2.0	-	(2) 2.2
- מזג אוויר לא נוח	-	(2) 4.1	(2) 50.0	(6) 6.4
- לא הזדמן	-	(2) 4.1	-	(5) 5.4
				(2) 2.2

* - סך האחוזים עולים על 100% מכיוון שחלק מהנשאלים בחרו יותר מסיבה אחת.